

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

Filosofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Alžběta Doležalová

Praha, 2013

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

Filosofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dokumentární film v globálním rozvojovém vzdělávání na
středních školách

Documentary film in the global development education in high
schools

Vedoucí práce

Doc. PhDr. Hana Kasíková, CSc.

Autor práce

Bc. Alžběta Doležalová

2013

Anotace

Diplomová práce *Dokumentární film v globálním a rozvojovém vzdělávání na středních školách* se zabývá problematikou globálního rozvojového vzdělávání na poli českého středního školství. Cílem práce je představit možnosti využití dokumentárního filmu jako metody globálního rozvojového vzdělávání.

Teoretická část práce rozpracovává globální rozvojové vzdělávání (dále už jen GRV) ve školním kurikulu a jeden z jeho vzdělávacích prostředků - dokumentární film.

Empirická část se soustředí na připravenost budoucích středoškolských pedagogů na využití dokumentárního filmu v globálním a rozvojovém vzdělávání a zajímá se také o jejich postoje a znalosti tématu.

Annotation

Diploma thesis *Documentary film in the global development education in high schools* deals with the issue of the global development education in conditions of Czech high schools. The aim of the diploma thesis is to introduce possibilities of utilisation of the documentary film as a method of global development education.

The theoretical part elaborates on the global development education in the school curriculum and one of its educational instruments - documentary film.

The empirical part is focused on preparedness of the future high school teachers for use of documentary film in the global development education and it is also concerned with their attitudes and knowledges of the theme.

Klíčová slova

globální rozvojové vzdělávání (GRV), dokumentární film, globální rozvojová témata, Jeden svět na školách (JSNŠ), střední školy (SŠ), studenti, budoucí pedagogové

Key words

global development education, documentary film, global development topics, One World in Schools, high schools, students, future pedagogues

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Poděkování

Děkuji Doc. PhDr. Haně Kasíkové, CSc. za odborné vedení a cenné rady při psaní mé diplomové práce. Velký dík patří také všem respondentům, kteří se podíleli na vyplnění dotazníku, a Karlu Strachotovi, který se se mnou podělil o svůj čas a myšlenky. V neposlední řadě děkuji rodině za velkou podporu během celé doby mého studia.

OBSAH:

TEORETICKÁ ČÁST	- 11 -
1. TERMÍN GRV.....	- 13 -
2. DEFINICE GRV	- 15 -
3. VÝZNAM GRV V SOUČASNÉM SVĚTĚ.....	- 20 -
4. CÍLE GRV.....	- 22 -
4.1. CÍLOVÉ SKUPINY GRV.....	- 25 -
5. TÉMATA GRV	- 27 -
5.1. GLOBALIZACE A VZÁJEMNÁ ZÁVISLOST JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ SVĚTA	- 30 -
5.2. GLOBÁLNÍ PROBLÉMY	- 31 -
5.3. HUMANITÁRNÍ POMOC A ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE.....	- 32 -
5.4. LIDSKÁ PRÁVA.....	- 32 -
6. PRINCIPY GRV.....	- 33 -
7. GLOBÁLNÍ UČITEL	- 36 -
7.1. VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ STŘEDNÍCH ŠKOL.....	- 38 -
8. VÝUKOVÉ STRATEGIE GRV.....	- 41 -
8.1. METODY A FORMY VÝUKY.....	- 42 -
8.2. DOKUMENTÁRNÍ FILM	- 44 -
8.2.1. CHARAKTERISTIKA DOKUMENTÁRNÍHO FILMU.....	- 46 -
8.2.2. CÍLE DOKUMENTÁRNÍHO FILMU	- 50 -
8.2.3. VYUŽITÍ DOKUMENTÁRNÍHO FILMU.....	- 50 -
8.2.3.1. ZÁKLADY PRÁCE S DOKUMENTÁRNÍM FILMEM.....	- 53 -
8.2.3.2. VÝHODY A NEVÝHODY DOKUMENTÁRNÍHO FILMU	- 57 -
8.2.4. ZDROJE DOKUMENTÁRNÍCH FILMŮ (KDE ČERPAT).....	- 60 -
9. JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH.....	- 62 -

EMPIRICKÁ ČÁST	- 64 -
10. METODOLOGIE VÝZKUMU.....	- 65 -
10.1. VÝZKUMNÝ VZOREK.....	- 65 -
10.2. VÝZKUMNÉ METODY.....	- 67 -
11. PRŮBĚH VÝZKUMU	- 68 -
11.1. SBĚR DAT.....	- 68 -
11.2. ANALÝZA DAT	- 69 -
12. VÝSLEDKY VÝZKUMU	- 100 -
13. ZÁVĚR	- 104 -
SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY.....	- 105 -
SEZNAM OBRÁZKŮ	- 111 -
SEZNAM SCHÉMAT	- 112 -

Obrázek č. 1

Zdroj: <http://www.hzmre.com>, [online], [cit. 24. 9. 2012], dostupné z WWW:
<<http://www.hzmre.com/alphabet/greeley.htm>>.

TEORETICKÁ ČÁST

Koncepce globálního rozvojového vzdělávání v České republice vychází z cílů vzdělávací soustavy, a to především z cíle „výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti“, o němž se můžeme dočíst v Bílé knize¹. Běžná praxe v dnešním školství tomuto ideálu neodpovídá, i když je třeba říci, že zejména v posledních letech jsou patrné určité tendence k celistvějšímu vzdělávání než pouhému biflování dat, definic a letopočtů bez jakéhokoli kontextu, vlastních názorů a pocitů. Přechodem od školních osnov k výuce dle Rámcového vzdělávacího programu se do škol dostává více prostoru pro potřeby jednotlivých škol, které si mohou svůj školní vzdělávací program přizpůsobovat konkrétním podmínkám, vlastním zkušenostem, skladbě žáků a jejich zájmům. Ve školách tak vzniká příznivější prostředí pro osobnější přístup k žákům, jejich motivaci i zapojení do výuky a zejména pro jejich samostatné hledání a tvůrčí aktivity.

Globální rozvojová výchova učí studenty jak myslet a jednat a ne co si myslet. Směřuje k tomu, aby byli žáci schopní a kompetentní uvědomit si a přijmout svou spoluodpovědnost za přírodní, sociální, hospodářské a kulturní prostředí ve světě a to v lokálním i globálním měřítku. Vede studenty k pochopení souvislostí dnešního složitého světa a k aktivnímu, tvořivému a pozitivnímu přístupu k řešení globálních rozvojových problémů. Podporuje zdravé sebevědomí, individualitu, schopnost vidět problémy z různých úhlů, všestrannou komunikaci a spolupráci.

¹ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2001, ISBN 80-211-0372-8, str. 15, [online], [cit. 28. 8. 2012], dostupné z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>.

GRV chápeme tedy jako aktivní proces, který utváří postoje žáků prožitými zkušenostmi. Krásné vysvětlení podává v předmluvě ke Globální výchově Pikea a Selbyho Jitka Jilemická: „Globální výchova v žádném případě není úzce zaměřenou naukou o globálních problémech. Je do určité míry zastavením a krokem ke kořenům problémů. Snaží se tyto kořeny studentům odhalit a vybavit je nástroji pro jejich přetnutí.“²

² PIKE, G., SELBY, D.: *Globální výchova*, Grada, Praha 1994, ISBN 80-85623-98-6, str. 12.

1. TERMÍN GRV

Vymezení pojmu GRV bývá často dosti obtížné, neboť jeho terminologie není v ČR ani ve světě jednotná. North-South Centre, oficiálně European Centre for Global Interdependence and Solidarity (Evropské centrum pro globální vzájemnou závislost a solidaritu) považuje globální vzdělávání/výchovu (global education) za zastřešující pojem pro rozvojové vzdělávání, vzdělávání k lidským právům, vzdělávání k míru a prevenci konfliktů, interkulturní vzdělávání a vzdělávání pro udržitelnost. Jak uvádí Höck a Wegimont, stejné stanovisko zastávají například ve Finsku. Naproti tomu v Irsku, Velké Británii a Holandsku se uchytil pojem rozvojové vzdělávání (development education), v Portugalsku se nejčastěji o GRV hovoří jako o vzdělávání k rozvoji (education for development) a ve Švýcarsku používají termín globální učení (global learning). Někde se můžeme setkat i s termínem povědomí o rozvojové problematice (development awareness).

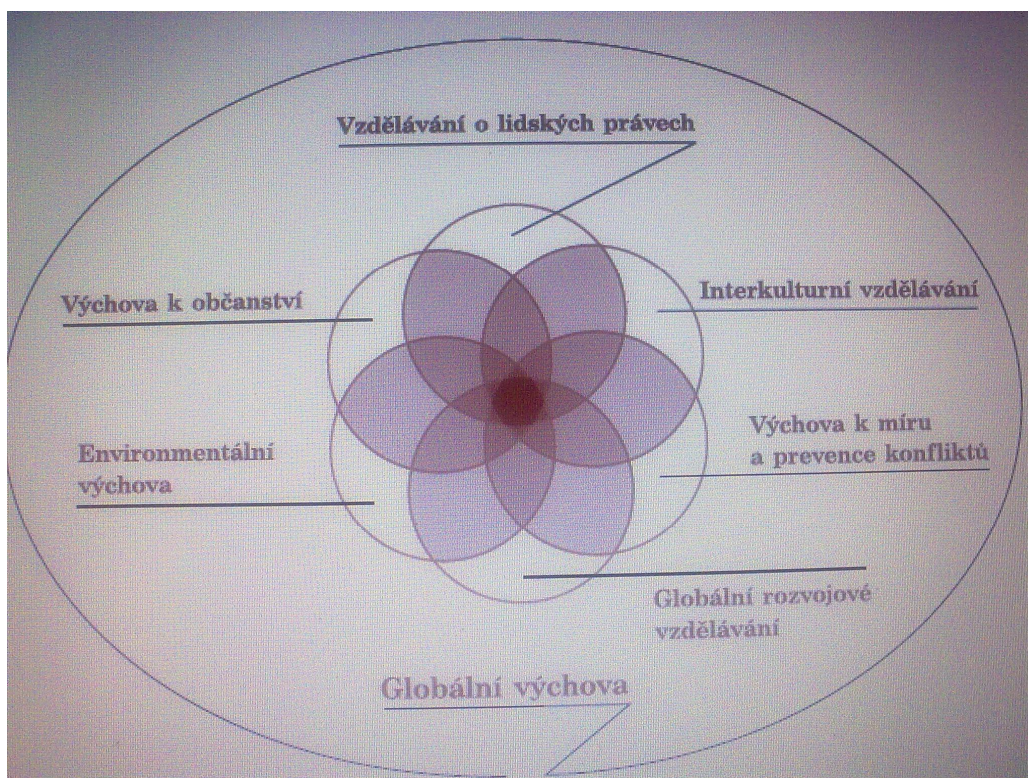
Budeme-li hovořit o prostředí České republiky, zjistíme, že ve vzdělávacím sektoru je běžně užíván pojem globální výchova. Ministerstvo zahraničních věcí ČR ale táhne kužívání termínu rozvojové vzdělávání. „Pojem GRV vychází z anglických pojmů *Global Education* a *Development Education*, přičemž pro český termín byla s ohledem na specifičnost českého prostředí doporučena pracovní skupinou pro přípravu národní strategie GRV kombinace obou těchto pojmů. Důvodem je fakt, že termín je již několik let aktivně používán pedagogickou odbornou i laickou veřejností a zároveň vyjadřuje rozvojový aspekt tohoto pojmu nikoliv ve významu osobnostního rozvoje, ale rozvoje globálního. Dalším důvodem je, že v mezinárodním prostředí se v posledních letech upouští od pojmu *Development Education* a nahrazuje se pojmem *Global Education*, neboť problémy rozvojových zemí významně ovlivňují situaci celého světa, a je tedy nutné se jimi zabývat z globálního pohledu.“³ Proto se Česká republika uchýlila ke kompromisu a

³ *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015*, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, str. 5, [online], [cit. 7. 9. 2012], dostupné z WWW:

používá termínu GRV. Tomu se podle Nádvorníka a Volfové (2004) v současném vzdělávacím systému nejvíce podobá globální výchova, která je v České republice zprostředkována hlavně díky odborné činnosti Pikea a Selbyho. Jak můžeme vidět na obrázku č. 1, GRV se částečně kryje svými tématy a využívanými metodami s interkulturním vzděláváním, vzděláváním o lidských právech, environmentální výchovou, výchovou k občanství, k míru a prevence konfliktů.

Schéma č. 1

Zdroj: NÁDVORNÍK, O., VOLFOVÁ, A.: *Společný svět. Člověk v tísní – společnost při ČT*, o.p.s., Praha, 2004, ISBN 80-903510-0-X, str. 15.

2. DEFINICE GRV

S definicemi GRV se to má podobně jako se samotným vymezením termínu GRV. Je jich mnoho. Například organizace CONCORD - Evropská konfederace nevládních organizací pro pomoc a rozvoj v roce 2004 schválila tuto: „GRV je aktivní proces učení založený na hodnotách solidarity, rovnosti, začleňování a spolupráce. Ten umožňuje lidem přejít od základního povědomí o mezinárodních rozvojových prioritách a udržitelném lidském rozvoji přes pochopení příčin a důsledků globálních otázek až k osobní angažovanosti a vědomým činnostem, opatřením. Rozvojové vzdělávání podporuje plnou účast všech občanů ve snahách o celosvětové vymýcení chudoby a v boji proti sociálnímu vyloučení. Snaží se o větší důraz národních a mezinárodních politik na spravedlivý a udržitelný hospodářský rozvoj, životní prostředí, lidská práva a sociální oblast.“ Navzdory této krásné obsáhlé definici jednotliví členové organizace stále používají své vlastní definice.

Schéma č. 2

Zdroj: www.deep.org, [online], [cit. 28. 8. 2012], dostupné z WWW:

<<http://www.deep.org/deardefinitions.html>>.

(Development education = GRV, values = hodnoty, active learning process = aktivní proces učení, awareness = povědomí, understanding = pochopení, action = akce/ činnost/ opatření, change = změna)

Další definice, kterou uvádí Národní strategie GRV pro období 2011-2015 se od té předchozí na první pohled liší, ale v zásadě se shodují na tom nejdůležitějším, a to že GRV je aktivní proces učení, jehož prostřednictvím lze pochopit globální souvislosti, a jež pobízí lidi k aktivnímu řešení konfliktů: „GRV je celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů a podobností mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů. GRV směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život.“⁴

⁴ Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, str. 5, [online], [cit. 8. 9. 2012], dostupné z WWW:

Volný překlad definice uveřejněné v Global Education Guidelines zní: „Globální výchova je zastřešující termín pro pedagogické pojmy vztahující se k realitě dnešního světa. To je tedy otevřený, průběžný a vícedimenzionální koncept včasného všeobecného vzdělávání. Kromě toho je také považován za kolektivní, celostní reakci na historickou výzvu podporovat aktivní globální občany ve vytváření a obnovování rovnější, spravedlivého, mírumilovného a udržitelného světa založeného na solidaritě.“⁵

V České republice se ujala hlavně definice O. Nádvořníka a A. Volfové, která byla stanovena pro potřeby projektu Varianty Člověka v tísní⁶. V bodech vytyčuje ty charakteristiky GRV již zmíněné, ale i některé další.

„GRV je celoživotní vzdělávací proces, který:

- informuje o životech lidí žijících v rozvojových a v rozvinutých zemích a umožňuje lidem pochopit souvislosti mezi jejich vlastními životy a životy lidí na celém světě,
- usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které ovlivňují životy všech lidí,
- rozvíjí dovednosti, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů,
- podporuje hodnoty a postoje, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů na místní, regionální, národní a mezinárodní úrovni,
- směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život podle svých představ.“⁷

<http://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveho_vzdelavani_pr_o_obdobi_2011_2015.pdf>.

⁵ CABEZUDO, A. a KOL.: *Global Education Guidelines (A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education)*, the North-South Centre of the Council of Europe, Lisbon 2008, str. 20, [online], [cit. 11. 9. 2012], dostupné z WWW:

<<http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/ge/GE-Guidelines/GEguidelines-web.pdf>>.

⁶ Vzdělávací program Varianty společnosti Člověk v tísní nabízí více než deset let informační servis, metodickou podporu v oblasti interkulturního (IKV) a globálního rozvojového vzdělávání (GRV).

Nevládní nezisková organizace ARPOK⁸ rozumí pod pojmem GRV toto: „GRV vede studenty k porozumění současným naléhavým problémům týkajících se např. globálních změn současné společnosti, chudoby, migrace či odlišností mezi různými kulturami a náboženstvími. Prohlubuje chápání jejich souvislostí a pomáhá nalézat možnosti jejich řešení. Součástí GRV je aktivní zapojování studentů do výuky.“⁹

Další zajímavou definici lze objevit v Pedagogickém slovníku, kde se GRV rozumí: „přístup ke vzdělávání, podporující porozumění a spolupráci mezi lidmi, zahrnuje učení o problémech a jevech, které přesahují hranice států, které jsou celosvětové, globální povahy, zvl. ekologické, kulturní, ekonomické, politické a technické problémy. Zdůrazňuje společné perspektivy, potřeby a vize, vnímání a chápání problémů z různých pohledů, kooperativní učení, kritické myšlení a zodpovědné jednání, respektující rozdíly interkulturní, etnické, národní, regionální, lokální, skupinové i individuální. V zahraničí představuje nový proud ve vzdělávání, který má již povahu hnutí. Realizuje se především na SŠ ve formě praktických aktivit, mezipředmětových témat a komplexních projektů.“¹⁰

Můžeme si všimnout, že všechny definice GRV jsou široce vymezené, snaží se být co nejobsáhlejší. Narozdíl ale od českých definic, organizace CONCORD v té své nemá zmínku o rozvojových zemích a důraz přikládá hodnotám, jako jsou solidarita a rovnost a spolupráce. Definice organizací CONCORD a ARPOK kladou obě důraz na jednotlivá témata GRV.

⁷ NÁDVORNÍK, O., VOLFOVÁ, A.: *Společný svět (Příručka Globálního rozvojového vzdělávání)*. Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., Praha, 2004, ISBN 80-903510-0-X, str. 14.

⁸ Obecně prospěšná společnost Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje byla založena Olomouckým krajem a Univerzitou Palackého v Olomouci v září 2004.

⁹ O'Loughlin E., Wegimont L.: *Globální vzdělávání v České republice (Evropský proces vzájemného hodnocení globálního vzdělávání, Národní zpráva o globálním vzdělávání v České republice)*, GENE, Amesterodam 2008, str. 27, [online], [cit. 8. 9. 2012], dostupné z WWW: <http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_154.pdf>.

¹⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-722-8, str. 69.

Všechny výše popsané definice a vymezení pojmu GRV se snaží obsáhnout vše to, co GRV představuje. Zajímavé je ale také pokusit se uvědomit si, čím GRV není a nemá být:

- „propagací rozvojové spolupráce či jiných návodů ke změnám, které učitelé považují za dobré;
- když dobrovolníci z "rozvinutých" zemí jezdí učit do "rozvojových" zemí v rámci projektů rozvojové spolupráce;
- pasivním učením o "rozvojových" zemích;
- nová nekoloniální praktika upevňující nadřazenost postavení ekonomicky "rozvinutých" zemí a šíření jejich receptů a vidění světa;
- podporou stereotypů o jiných národnostech a kulturách tím, že vyzdvihuje důležitost vnějších projevů dané kultury a nerozlišuje v nich jednotlivé lidi s jedinečnými kvalitami a perspektivami.“¹¹

V textu této diplomové práce budu vycházet z definice Nádvorníka a Volfové, podle níž je cílem GRV informovat o souvislostech mezi naším životem a životem lidí v rozvojových i rozvinutých zemích, ale také usnadnit porozumění těmto souvislostem a skrze rozvíjení dovedností, hodnot a postojů vést k určité proměně člověka (aktivní účasti na řešení problémů) a uvědomění si své spoluodpovědnosti i vlastního místa ve světě.

¹¹*Co je globální rozvojové vzdělávání?* [online], [cit. 21. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.nazemi.cz/co-delame/globalni-rozvojove-vzdelavani/o-globalnim-rozvojem-vzdelavani.html>>.

3. VÝZNAM GRV V SOUČASNÉM SVĚTĚ

Jedním ze závazků členských zemí mezinárodních organizací jako je OECD¹² či Evropská unie (EU) je pomoc rozvojovým zemím a snaha o globální snižování chudoby. Sama EU, která je největším poskytovatelem rozvojové pomoci na světě, na ni např. v roce 2010 věnovala necelých 54 miliard eur¹³. Tento fakt sám o sobě dle mého názoru demonstruje, jak velký význam je dnes globálním rozvojovým záležitostem přičítán na poli mezinárodních společenství i světové politiky.

Pro efektivnější uskutečňování rozvojové pomoci je třeba, aby běžní lidé, občané členských zemí EU, OECD, aj. byli informováni o pojmech, jakými jsou např. extrémní chudoba, lidská práva, problém znečištěného životního prostředí, válečných konfliktů, diskriminace, dlouhodobá rozvojová spolupráce, globální souvislosti a o globálních problémech a způsobech jejich řešení.

Lidé v dnešní době stále považují tyto problémy za vzdálené a týkající se jakoby někoho jiného. Stále častěji ale vyplouvají na povrch důkazy o tom, jak se různé jevy odehrávající se na východě zeměkoule výrazně odrážejí na tom, co se děje na západní polokouli, a naopak. Jedním příkladem za všechny může být současná celosvětová ekonomická a finanční krize. Ve světě se značně prohlubuje nerovnováha mezi lidmi v rozvojových a rozvinutých zemích, ačkoli jejich životy jsou mnohem víc než kdy dříve vzájemně provázány. „Různé kultury a způsoby života se stále více navzájem ovlivňují, mění se a zároveň spolu koexistují v rámci jednoho města, státu, kontinentu a celého světa.“¹⁴ Přibývá problémů, které se týkají opravdu nás všech. Ekonomická,

¹² Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

¹³ *Rozvoj a spolupráce*, [online], [cit. 11. 9. 2012], dostupné z WWW: http://europa.eu/pol/dev/index_cs.htm .

¹⁴ *Aktivity globálního rozvojového vzdělávání*, [online], [cit. 11. 9. 2012], dostupné z WWW: <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CDcQFjAE&url=http%3A%2F%2Fkrizovatka.skaut.cz%2Forganizace%2Fdokumenty%2Fspisovna%2F%3Fact%3Dget%26check%3D56a8b994f433804feb4025a87c1ecc51%26id%3D26665&ei=PjhPUIHBDITPtAa984G4Bg&usg=AFQjCNFigi5mJNXziZuwW08cnEMK5ehrhW> .

politická a kulturní globalizace se zdá býti nezastavitelnou a řešení globálních problémů může přinést zase jen společné úsilí světoobčanů. Proto je nutné lidi v globální a rozvojové oblasti vzdělávat, probouzet v nich potřebu solidarity a partnerství a apelovat na změnu spotřebitelského a občanského chování hlavně v západní civilizaci. „Lidé, a mladá generace zejména, pociťují potřebu vyrovnat se s těmito závažnými otázkami. Vzdělání, které žáci a studenti získávají, je má připravovat na život v tomto propojeném a problematickém světě.“¹⁵ Proto je třeba zařadit GRV do vzdělávacího systému ČR od mateřských škol až po školy vysoké a nabídnout ho i v rámci osvětových a jiných vzdělávacích aktivit.¹⁶

Chceme-li společnost skutečně změnit, musíme začít u vzdělání a to především mladých lidí, neboť ti jsou budoucností světa a budou těmi, kteří určí jeho další vývoj. Na evropském kontinentu se již dnes u mladé generace dá sledovat velice pozitivní obrat: „Z průzkumu Eurobarometru vyplývá, že mladí lidé v Evropě (ve věku 15-24 let) vyjádřili rozvojové politice rozhodnou podporu. 90% z nich se domnívá, že je důležité pomáhat chudým lidem, a 41% si myslí, že je to „velice důležité“. Pro srovnání: ve věkové kategorii lidí starších 40 let tento názor sdílí 35% respondentů. Mladí lidé rovněž v této věci prokazují největší osobní nasazení: 53% mladých lidí a 60% studentů by bylo ochotno platit více (např. za výrobky spravedlivého obchodu), pokud by to chudým lidem ve světě pomohlo. Mladí lidé rovněž nejvíce podporují dodržení závazku pomoc navýšit (69% oproti průměrným 62% u všech dotazovaných).“¹⁷ Stejně důležitá je samozřejmě i výchova a vzdělávání těch, kteří děti vychovávají – pedagogů, učitelů, vychovatelů.

¹⁵ NÁDVORNÍK, O., VOLFOVÁ, A.: *Společný svět (Příručka Globálního rozvojového vzdělávání)*. Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., Praha, 2004, ISBN 80-903510-0-X, str. 13.

¹⁶ *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015*, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, str. 4, [online], [cit. 11. 9. 2012], dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveho_vzdelavani_pr_o_obdobi_2011_2015.pdf>.

¹⁷ *Převážná většina Evropanů podporuje pomoc chudým*, [online], [cit. 11. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/vetsina-evropanu-podporuje-pomoc-chudym-13723.html>>.

Ve 21. století více než kdy dříve se globální záležitosti dotýkají našich životů. Jsme s lidmi na ostatních kontinentech propojeni:

- sociálně prostřednictvím médií a telekomunikací,
- kulturně prostřednictvím pohybu osob,
- ekonomicky prostřednictvím obchodu,
- životním prostředím, neboť sdílíme jednu planetu,
- politicky prostřednictvím mezinárodních vztahů a systémů regulace.¹⁸

„...GRV není tedy jen nutností, ale i etickou výzvou dnešního světa.“¹⁹

4. CÍLE GRV

Obecným cílem GRV je umožnit lidem, aby se podíleli na rozvoji své komunity, národa a tím celého světa, umožnit jim stát se informovanými a aktivními občany přijímajícími odpovědnost za sebe, za své jednání i za své široké okolí, a rozvíjet tak celostní přístup ke světu a jeho problémům. K tomu je zapotřebí kritického povědomí o místní, národní a mezinárodní situaci, založeného na porozumění sociálním, ekonomickým a politickým procesům.

Cíle GRV jsou tradičně děleny do tří oblastí – domén: afektivní (postojová a hodnotová), konativní (dovednostní) a kognitivní (znalostní), přičemž první dvě jmenované bývají při tvorbě výuky stavěny nad třetí zmíněnou, neboť ta je považována sice za doménu zásadní, ale její funkce je vlastně „jen“ podpůrná. Nejde tedy jen o samotná globální témata, ale hlavně o jednotu mezi obsahem, formou a kontextem, ve kterém proces učení

¹⁸srov.: *Education for Global Citizenship (A Guide for Schools)*, Oxfam Development Education Programme, Great Britain 2006, str. 2, [online], [cit. 11. 9. 2012], dostupné z WWW: <http://www.oxfam.org.uk/education/gc/files/education_for_global_citizenship_a_guide_for_schools.pdf>.

¹⁹CABEZUDO, A. a KOL.: *Global Education Guidelines (A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education)*, the North-South Centre of the Council of Europe, Lisbon 2008, str. 16, [online], [cit. 15. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/ge/GE-Guidelines/GEguidelines-web.pdf>>.

probíhá. V následujícím textu uvádím konkrétní cíle, jichž by GRV u SŠ studentů mělo dosahovat.²⁰

Postoje a hodnoty – afektivní doména

- studenti SŠ přijímají zodpovědnost za sebe a svět, ve kterém žijí,
- mají rozvinuty postoje, které vedou ke konstruktivnímu a nenásilnému řešení konfliktů,
- jsou motivováni k tomu aktivně se podílet na řešení místních problémů i přispívat k řešení problémů na regionální, národní i mezinárodní úrovni, a to i v situacích, ze kterých jim neplynou přímé výhody,
- jsou si vědomi výhod spolupráce s ostatními lidmi,
- respektují odlišné názory a pohledy na svět,
- jsou solidární s lidmi žijícími v těžkých podmínkách,
- chápou, že osobní rozvoj je nekonečná cesta, která nemá cílovou rovinu

Dovednosti – konativní doména

- využívají nástrojů demokracie při podílení se na veřejném životě,
- dokáží vymezit problém, analyzovat ho, hledat různá řešení, vybrat to nejvhodnější, a využívat při tom vlastních zkušeností i zkušeností ostatních,

²⁰ srov.: PIKE, G., SELBY, D.: *Globální výchova*, Grada, Praha 1994, ISBN 80-85623-98-6, str. 301-303; NÁDVORNÍK, O., VOLFOVÁ, A.: *Společný svět (Příručka Globálního rozvojového vzdělávání)*, Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., Praha 2004. ISBN 80-903510-0-X.; DLOUHÁ, R.: *Analýza Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání z pohledu globálního rozvojového vzdělávání*, Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., 2004, [online], [cit. 20. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvE.pdf>>. ; *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015*, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online], [cit. 20. 9. 2012], dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveho_vzdelavani_pr_o_obdobi_2011_2015.pdf>. ; *Education for Global Citizenship (A Guide for Schools)*, Oxfam Development Education Programme, Great Britain 2006, str. 4, [online], [cit. 20. 9. 2012], dostupné z WWW: <http://www.oxfam.org.uk/education/gc/files/education_for_global_citizenship_a_guide_for_schools.pdf>.

- dokáží odhadnout své schopnosti a možnosti a využít je při řešení problémů,
- efektivně spolupracují s ostatními lidmi, chápou, že není jen jeden pohled na svět,
- na základě informací si vytvoří vlastní názor a uvedou pro něj argumenty,
- umí přijmout názor ostatních a korigovat svůj původní názor,
- využívají empatie při poznávání situace ostatních,
- myslí systémově a hledají souvislosti,
- orientují se na budoucnost ve svém vztahu k planetě

Znalosti – kognitivní doména

- znají příčiny a důsledky nejdůležitějších globálních problémů (chudoba, politická nestabilita, populační růst, hlad, špatný zdravotní stav, negramotnost, nedostatečný přístup k pitné vodě), vědí, co pomáhá a co brání udržitelnému lidskému rozvoji,
- srovnávají různé chápání konceptů - rozvoj, lidská práva, globalizace,
- rozumějí situacím lidí žijících v těžkých životních podmínkách, znají různé příčiny a důsledky těchto situací,
- uvědomují si souvislost mezi chováním a životním stylem lidí z vyspělých zemí (konzum a nadbytečná spotřeba, nevyvážené obchodní vztahy, ekonomické a environmentální vykořisťování, vývoz zbraní) a problémy lidí ze zemí chudých - jsou si vědomi rozdílů v ekonomické a sociální situaci lidí na světě, znají různé pohledy na příčiny a důsledky tohoto stavu,
- chápou vzájemnou závislost a propojenost různých oblastí světa a různých dimenzí rozvoje,
- znají hlavní aktéry rozvojové spolupráce a vědí o svých možnostech se aktivně podílet na rozvoji na lokální i globální úrovni,
- mají podrobnější vědomosti o činnosti institucí zabývajících se problematikou rozvojové spolupráce a rozvojových zemí (vládní pomoc, OSN a její agentury, církevní charitativní organizace, nevládní organizace),

- vědí, proč a jakým způsobem je uskutečňována rozvojová spolupráce

Studenti mají prostřednictvím GRV nejen nabýt mnohých znalostí, ale i vlastní hodnotové orientace. Mají získat různé tvůrčí příležitosti a vytvářet aktivity, při nichž by upevňovali své komunikační, sociální, občanské a pracovní schopnosti.

4.1. CÍLOVÉ SKUPINY GRV

Jak již bylo řečeno v kapitole o významu GRV v současném světě, je třeba vzdělávat především mladou generaci. Zároveň je nezbytné vzdělávat ty, kteří budou tuto generaci vychovávat. Cílové skupiny GRV se však neomezují jen na pedagogy a mladé lidi. V této kapitole nabízím seznam potencionálních příjemců GRV rozdělený dle formy vzdělávání na formální a neformální, sestavený podle Národní strategie GRV a webových stránek www.globalnirozvojovevzdelavani.cz.²¹

Formální vzdělávání

- děti v předškolních zařízeních (jesle, mateřské školy, atd.)
- žáci základních škol a alternativních školních systémů
- studenti SŠ, středních odborných učilišť (SOU) a gymnázií
- studenti vyšších odborných škol
- posluchači vysokých škol, a to především:
 - pedagogických oborů
 - mediálních oborů
 - humanitních oborů
 - společenskovedních oborů

²¹ srov.: *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015*, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, str. 12, [online], [cit. 20. 9. 2012], dostupné z WWW:

<http://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveho_vzdelavani_pr_o_obdobi_2011_2015.pdf>; Pro koho? [online], [cit. 20. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://globalnirozvojovevzdelavani.cz/co-je-grv/pro-koho.html>>.

- přírodovědných oborů
- ekonomických oborů
- rozvojových studií

Neformální vzdělávání

- členové sdružení a školských zařízení pro zájmové vzdělávání
- pedagogové, vychovatelé a pracovníci těchto zařízení
- zaměstnanci nestátních neziskových organizací, podnikové sféry, veřejné správy, sdělovacích prostředků

5. TÉMATA GRV

V úvodu této kapitoly bych chtěla podotknout, že kapitola nemá sloužit jako vhled do problematiky jednotlivých témat GRV, ale pouze jako orientační nástin šíře záběru GRV. Témat GRV existuje opravdu nepřeborné množství. Můžeme říci, že bývají často v souladu s tzv. rozvojovými cíli tisíciletí²². Ty byly roku 2000 podepsány všemi členy OSN včetně Vatikánu a Švýcarska na Summitu tisíciletí, čímž vznikl závazek členských států usilovat o splnění těchto cílů do roku 2015. Jde vlastně o osm nejzávažnějších problémů dnešního světa:

- 1) odstranit extrémní chudobu a hlad
 - snížit na polovinu počet lidí žijících za méně než jeden dolar na den
 - snížit na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem
- 2) dosáhnout základního vzdělání pro všechny
 - zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu (ZŠ)
- 3) prosazovat rovnost mužů a žen a posílit roli žen ve společnosti
 - odstranit nerovnost pohlaví v základním a středním školství do roku 2005 a na všech úrovních vzdělávání do roku 2015
- 4) snížit dětskou úmrtnost
 - snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do pěti let
- 5) zlepšit zdraví matek
 - snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti
- 6) bojovat s HIV/ AIDS, malárií a dalšími nemocemi
 - zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS
 - zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných nemocí
- 7) zajistit udržitelný stav životního prostředí

²² Millennium Development Goals (MDGs)

- integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů
- snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně
- dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů)

8) budovat světové partnerství pro rozvoj

- dále rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace (včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby, a to na národní i mezinárodní úrovni)
- řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí (přístup na trh pro vývoz z těchto zemí bez zatížení cly a dovozními kvótami; odpuštění dluhů pro nejvíce zadlužené země a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci zemím, které se zavázaly ke snížení chudoby atd.)
- řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států
- komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu u zadlužených zemí
- ve spolupráci s rozvojovými zeměmi vytvořit a realizovat strategie směřující k zajištění slušné a produktivní práce pro mladé lidi
- ve spolupráci s farmaceutickými firmami poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích
- ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblasti.²³

²³ *Rozvojové cíle tisíciletí*, [online], [cit. 19. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojove-cile-tisicileti-.htm>>.

V souvislosti s rozvojovými cíli tisíciletí mi přijde důležité zmínit, že začíná být zřejmé, že GRV je silně navázáno na rozvojovou politiku státu. Na to také upozorňuje Rilli Lappalainen, ředitelka finské platformy Kehys pro nevládní organizace²⁴ a členka správní rady nevládní organizace CONCORD: „Pět zemí, které dosáhly cíle 0,7 % HND na poskytování zahraniční rozvojové spolupráce²⁵, nebo se k tomu zavázaly, jsou také zeměmi, které nejvíce investují do rozvojového vzdělávání.“²⁶

Marcin Wojtalik je toho názoru, že pojetí GRV se liší v závislosti na odlišném vývoji jednotlivých států. Například situace v České republice stejně jako v ostatních nových členských zemích EU má podle něj jistá specifika. Zasazování GRV do vzdělávacího systému těchto zemí začalo většinou později a probíhá pomaleji než ve státech s koloniální minulostí. Ta je podle Wojtalika jedním z důvodů většího zájmu o rozvojové země. Jako další důvod uvádí, že země střední a východní Evropy si musejí také zvykat na svou novou roli: už nejsou pouze příjemci pomoci ze zahraničí, ale také jejími poskytovateli. Nižší zájem obyvatel těchto zemí o GRV také dokládá tím, že se zde dlouho neobjevovalo významnější množství imigrantů nebo uprchlíků, tudíž nevznikal zájem veřejnosti o multikulturní výchovu.²⁷

Pro účely této práce a větší přehlednost zde jednotlivá témata GRV rozdělím do čtyř stěžejních skupin.²⁸

²⁴ Finská nevládní rozvojová organizace usilující o zvýšení informovanosti finských nestátních neziskových organizací o rozvojové politice a spolupráci Evropské unie

²⁵ Členské země EU se zavázaly naplnit slib navýšení prostředků na zahraniční rozvojovou spolupráci na 0,56 % hrubého národního důchodu (dále jen HND) v roce 2010 a na 0,7 % HND do roku 2015, ale nové členské země, za výrazného přispění České republiky, si vymohly výjimku: mají usilovat o navýšení objemu zahraniční rozvojové spolupráce na 0,17 % HND do roku 2010 a na 0,33 % do roku 2015.

²⁶ *European Conference on Public Awareness and Development Education for North/South Solidarity, Speech of Rilli Lappalainen, Chair of Development Education Forum*, 2005, [online], [cit. 19. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.concordeurope.org/Public/Page.php?ID=5237&language=eng>>.

²⁷ WOJTALIK, M.: *Témata GRV v českém kontextu*, str. 1, [online], [cit. 20. 9. 2012], dostupné z WWW: <http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_37.pdf>.

²⁸ srov.: PIKE, G., SELBY, D.: *Globální výchova*, Grada, Praha 1994, ISBN 80-85623-98-6, str. 304-312.; *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015*, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, str. 11, [online], [cit. 7. 9. 2012], dostupné

5.1. GLOBALIZACE A VZÁJEMNÁ ZÁVISLOST JEDNOTLIVÝCH ČÁSTÍ SVĚTA

- Historické kořeny současného světa: „Příklady mocenské a ekonomické nerovnosti nalézáme v dějinách již od starověku, současná situace je však výjimečná svými globálními dimenzemi. Nerovnováha charakterizující soudobý svět je výsledkem dlouhého historického vývoje, kolonialismu, dekolonizace a studené války, jež přivedly mnoho zemí do závislosti na pomoci zvnějšku.“²⁹
- Světový obchod: nástroj ovlivňování rozvoje jednotlivých zemí a oblastí, ekonomická globalizace dnešního světa a potřeba etického spotřebitelství
- „Fair trade“ – spravedlivý, rovný, férový či alternativní obchod je tržní přístup, který se snaží zlepšit životní podmínky producentů třetího světa a je založen na konceptu udržitelného rozvoje
- Výhody a nevýhody kulturní, sociální a politické globalizace
- Migrace ve světě: problematika lidí, kteří stále či přechodně žijí mimo svou rodnou zem, ať už z důvodů ekonomických, politických, sociálních či demografických
- Mezinárodní instituce: úloha Organizace spojených národů (OSN), Mezinárodní měnový fond (MMF), Světová banka (SB) a Světová obchodní organizace (WTO)

z WWW:

<http://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveho_vzdelavani_pr_o_obdobi_2011_2015.pdf>; *Hlavní témata globálního rozvojového vzdělávání*, [online], [cit. 19. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://globalnirozvojovevzdelavani.cz/co-je-grv/temata-a-cile/hlavni-temata-globalniho-rozvojoveho-vzdelavani.html>>; *Témata globálního rozvojového vzdělávání*, [online], [cit. 19. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvA.pdf>>.

²⁹ *Témata globálního rozvojového vzdělávání*, str. 3, [online], [cit. 19. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvA.pdf>>.

5.2. GLOBÁLNÍ PROBLÉMY

- Chudoba jako jeden ze stěžejních problémů globalizovaného světa a nerovnost (její příčiny v ekonomickém a sociálním vývoji světa)
- Nízká míra vzdělanosti (snaha o umožnění absolvování základního vzdělání všem bez výjimky), vzdělání jako základní předpoklad rozvoje lidské společnosti
- Zdravotní problémy (zajištění dostatečné zdravotní péče ve všech zemích)
- Podvýživa a hlad/ výživa: důležitost vyvážené stravy a bezpečných zdrojů vody pro zachování lidského zdraví
- Civilizační choroby, HIV/AIDS, malárie
- Nedostatek či nepřítomnost nezávadné vody (lidé v některých rozvojových zemích musí překonat velké vzdálenosti, aby se dostali ke zdroji pitné vody)
- Životní prostředí a udržitelný rozvoj: příčiny a důsledky ničení ekosystémů, zdroje a způsoby těžení a zpracovávání přírodních zdrojů, důsledky ničení neobnovitelných zdrojů, následky znečištění půdy, vody a vzduchu, zásady ochrany přírody; „Udržitelný rozvoj je definován jako rozvoj umožňující lidstvu uspokojit své potřeby, aniž by způsobem svého života narušilo práva a potřeby budoucích generací. Naplňování vize udržitelného rozvoje by mělo napomoci vypořádat se s největšími ekologickými hrozbami současnosti – rozšiřováním pouští, vymíráním živočišných a rostlinných druhů, globálním oteplováním a dalšími problémy.“³⁰
- Populační vývoj: změny početního stavu populace, ale také změny v kvalitě života související s populačním růstem, demografické trendy
- Konflikty a násilí způsobené mocenským, náboženským či etnickým napětím, snahou o ovládnutí zdrojů bohatství, terorismus/ boj za svobodu, nenásilný protest, zbrojení
- Mezinárodní mír, mír v mezilidských vztazích a mezi skupinami lidí

³⁰ *Témata globálního rozvojového vzdělávání*, str. 3, [online], [cit. 19. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvA.pdf>>.

- Mezinárodní dluh: zadluženost rozvojových zemí jako nemožnost ekonomického rozvoje a hrozba pro samotnou existenci těchto států

5.3. HUMANITÁRNÍ POMOC A ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE

- Rozvoj: jeho pojetí a kulturní podmíněnost
- Rozvojové cíle tisíciletí
- Historie, motivy, principy humanitární pomoci jako okamžité reakce na katastrofu zapříčiněnou přírodními podmínkami nebo lidmi a rozvojové spolupráce jako dlouhodobé solidarity s lidmi v rozvojových zemích
- Aktéři mezinárodní i domácí humanitární pomoci a rozvojové spolupráce: mezinárodní organizace, hnutí, neziskové organizace, vládní programy
- Aktivity České republiky a EU v oblasti humanitární pomoci a rozvojové spolupráce: konkrétní příklady pomoci, kterou ČR poskytuje

5.4. LIDSKÁ PRÁVA

- Základní lidská práva: prosazování lidské svobody, boj proti jejímu narušování
- Lidský rozvoj: zlepšování kvality lidských životů a udržitelnost tohoto rozvoje, vliv na budoucí generace
- Dětská práva a práva seniorů
- Diskriminace a xenofobie, diskriminační stereotypy
- Demokracie a dobré vládnutí
- Rovnost mužů a žen: genderové problémy, odstranění stereotypů a předsudků vůči ženám a mužům, umožnění rovného přístupu ke vzdělání

6. PRINCIPY GRV

Ve středu zájmu GRV stojí člověk s jeho potřebami a požadavky, člověk, který je nedílnou součástí celého globálního světa, člověk, který se po celou délku svého života stále učí, je kreativní a osobitý. S přispěním GRV se jedinec stává člověkem, učí se společenskému soužití, zodpovědnosti, spolupráci a komunikaci.

K tomu, aby bylo dosahováno vymezených cílů GRV, je zapotřebí se při zavádění témat GRV do vzdělávacího procesu opírat o základní principy GRV. Těmi rozumíme jakési zásady pro začleňování GRV do škol. Předlohou následujícímu textu je publikace Horké a Hrdličkové a webové portály www.globaleducation.org a www.globalnirozvojovevzdelavani.cz.³¹

Princip sociální spravedlnosti a demokracie

- zdůrazňování významu sociální spravedlnosti demokratického procesu (je důležité, aby život a vztahy v rodině, ve škole či jiných kolektivech fungovaly demokraticky a na principu společného rozhodování)
- aktivní prosazování rovných příležitostí pro všechny a podpora dodržování lidských práv

Princip světoobčanství, globální zodpovědnosti a vzájemné propojenosti

- přijímání zodpovědnosti za sebe a za svět, ve kterém žijeme
- vědomí tzv. světoobčanství (vnímání současného světa jako celku a podpora hledání souvislostí mezi místním, regionálním i celosvětovým děním)

³¹ srov.: HORKÁ, H., HRDLIČKOVÁ, A.: *Výchova pro 21. století: koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. Brno Paido, ISBN 80-85931-54-0, str. 17-27.; Twelve Governing Principles of The Formative Education Process [online], [cit. 3. 10. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.globaleducation.org/principles.htm>>; Definice a principy [online], [cit. 3. 10. 2012], dostupné z WWW: <<http://globalnirozvojovevzdelavani.cz/co-je-grv/definice-a-principy.html>>.

- vědomé vytváření multikulturní a interkulturní orientace (konfrontace žáků a studentů s rozmanitostí zemí, kultur, jazyků a náboženství)
- výchova směřující k uvědomělé péči o Zemi (snaha o to vštípit studentům zásady ochrany a zvelebování přírody a naučit je přizpůsobit jejich životní styl potřebám udržitelného rozvoje pro zachování a zlepšení kvality životního prostředí pro příští generace)

Princip účasti a zapojení

- participace na řešení problémů a konfliktů
- aktivní zapojení žáka do procesu výuky (přímé vtažení žáka do studovaného problému, porozumění sobě samému – zkoumání a pochopení vlastních pocitů, postojů a hodnot)
- kladení otázek a dobrých dotazů je ceněno víc než správná odpověď sama o sobě
- upřednostnění učení prožitkem před pouhým memorováním (studenti se učí činností, tedy praxí, nikoli instrukcí či teorií)

Princip solidarity a porozumění

- podpora vytváření pocitu solidarity s lidmi žijícími v obtížných životních podmínkách a ochoty pomoci
- podpora vytváření kladného vztahu k sobě i druhým
- výchova v duchu empatie a soucitu, pocitu sounáležitosti, lásky a porozumění pro potřeby druhých

Princip partnerství a spolupráce

- podpora spolupráce a rovnocenného partnerství mezi všemi aktéry
- výchova v duchu kooperativního učení, při němž je úspěch jednotlivých žáků přímo závislý na úspěchu zbytku skupiny
- podpora schopnosti konzultace a debaty
- princip partnerství ve vztahu mezi rodiči, učiteli a studenty (rodiče i učitelé mají jít žákům vždy příkladem)

Princip respektování osobitosti

- respektování studenta jakožto jedinečného člověka a individuálními potřebami a schopnostmi
- vzájemná úcta jednotlivých aktéru GRV
- podpora rozvoje individuálního nadání a talentu
- zásada vzájemného učení a ovlivňování

Princip podpory kreativity, otevřenosti a kritického myšlení

- podpora samostatného a tvořivého myšlení (podmínkou celkového rozvoje je rozvoj představivosti, tvořivosti a originality)
- důraz na schopnost přistupovat k informacím otevřeně a kriticky, schopnost vlastního morálního úsudku a rozhodnutí na základě informovaného postoje; „Schopnost širšího pohledu vyžaduje od studenta tvůrčí skok ze svého vlastního kulturního rámce, ze svého mikrosvěta.“³²

Princip vyváženosti a souladu obsahu a formy výuky

- respektování zásady: „Úplný rozvoj schopností každého jedince je závislý na sloučení rozmanitých učebních přístupů.“ a „Znalosti budou hlubší, pokud bude učení probíhat prostřednictvím spolupůsobení rozmanitých stylů: abstraktních a experimentálních, verbálních i vizuálních, analytických a holistických, racionálních a intuitivních.“³³
- učení prostřednictvím zapojení citového (afektivního) i rozumového (vědomého) přístupu a učení prostřednictvím zapojení obou mozkových hemisfér
- využití hudby a umění jako prostředku výuky
- soulad mezi formou podání a obsahem informace (studenti mají vědět, co a proč se učí)

³² PIKE, G., SELBY, D.: *Globální výchova*, Grada, Praha 1994, ISBN 80-85623-98-6, str. 60.

³³ C.D., str. 58.

7. GLOBÁLNÍ UČITEL

Dnešní společnost bývá někdy označována jako společnost vědění, společnost, ve které má vědění a vzdělání zcela zásadní postavení. Podle Spilkové s Vašutovou se vzdělání stává rozhodujícím faktorem kvality lidských zdrojů a úroveň vzdělanosti je v úzkém propojení s ekonomickou výkonností a konkurenceschopností, stabilitou politického systému, kvalitou života společnosti a jednotlivců, mobilním uplatněním občanů i jejich odolností vůči stagnaci a závislostem.³⁴

O klíčové úloze učitelů ve vzdělávacím procesu dnes nikdo nepochybuje. Existuje mnoho výzkumů dokládajících, že kvalita pedagogů je nejpodstatnějším činitelem v celém vzdělávání. Proto je profesní příprava učitelů a její zkvalitňování již delší dobu v centru nejen pedagogické pozornosti a proto se nároky na profesní výbavu učitelů zvyšují.

GRV má vyzdvihoval důležitost celostního a systémového přístupu ve výchově a vzdělávání a má propojovat jednotlivé vyučovací předměty. Proto globální učitel usiluje o to, aby ve svých žácích rozvíjel komplexní chápání světa, myšlení v globálním kontextu a budil pocity respektu, tolerance a sounáležitosti se všemi obyvateli naší planety a svým osobním příkladem vyzýval k odmítání rasistických, xenofobních a šovinistických nálad i projevů. Učitel „zdůrazňuje spolupráci s ostatními lidmi, nahrazení egoismu altruismem a ochotu vnímat problémy soudobého světa jako zásadní existenční otázky každého z lidí.“³⁵ Snaží se o to, aby v sobě každý žák našel chuť aktivně ovlivňovat světové dění a podílet se na utváření budoucnosti. Globálnímu učiteli jde o to, aby prostřednictvím své výuky naplňoval cíle GRV, o kterých jsem psala ve stejnojmenné kapitole mé diplomové práce.

³⁴ SPILKOVÁ, V., VAŠUTOVÁ, J. a KOL.: *Učitelská profese v měnících se požadavcích na vzdělávání (Výzkumný záměr, Úvodní teoreticko-metodologické studie)*, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta 2008, ISBN 978-80-7290-384-9, str. 13.

³⁵ *Učitel v komplexu globální výchovy*, [online], [cit. 17. 10. 2012], dostupné z WWW: <<http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/uitel-v-komplexu-globln-vchovy.html>>.

Horká a Hrdličková pojmají globálního učitele jako činitele změny globálního světa. Učitel rozvíjí ve třídě, v jednotlivých žácích i v sobě samém smysl pro demokracii, respekt, empatii, vztah k Zemi, harmonii s přírodou.³⁶ Učitel má být ve výchově vždy zaměřen na budoucnost, ukazovat žákům, že je otevřená a že všichni máme možnost ji ovlivňovat. Prostřednictvím seznamování žáků s rozmanitými kulturami, tradicemi a národy jim ukazuje nespočitatelné spektrum odlišných způsobů života a názorů na svět. Věří, že právě díky studiu a pochopení rozmanitosti světových kultur lze dosáhnout celistvého a otevřeného pohledu na naši planetu. Nesmírně důležité se tak v GRV jeví zapojování třídy do života místní komunity, které je také cílem učitelových snah. Zde se uplatňuje heslo: Mysli globálně, jednej lokálně.³⁷

Učitel bourá stereotypní představy. Otvírá studentům obzory, neomezuje je. Nepodává jim zjednodušená vysvětlení, negeneralizuje. Podporuje je v kreativním myšlení, v kladení otázek, samostatnosti a aktivitě. Usiluje o rozvoj jejich znalostí a dovedností vedoucích k úspěšnému (ne pasivnímu) zapojení do demokratického, sociálního a politického života v dnešní společnosti. Žáci mají například možnost ve škole se demokraticky podílet na některých rozhodnutích, což vede k posílení jejich pocitu odpovědnosti, autonomie a individuality.

Učitel by se měl sám celý život učit, chápat vzdělávání jako celoživotní proces a k tomu se snažit vést i své studenty. Proto není v GRV učitel chápán jako osoba nadřazená a neomylná, ale naopak jako partner žáků, který se stejně jako oni může mýlit a chybovat. Ve třídě je vždy otevřen prostor pro diskusi a názor každého jednotlivce je vážen. Jen tak může být atmosféra školy naplněna vzájemnou důvěrou, otevřeností a upřímností.

³⁶ HORKÁ, H., HRDLIČKOVÁ, A.: *Výchova pro 21. století: koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. Brno Paido, ISBN 80-85931-54-0, str. 31-32.

³⁷ *Učitel v komplexu globální výchovy*, [online], [cit. 19. 10. 2012], dostupné z WWW: <http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/uitel-v-komplexu-globln-vchovy.html>.

Podle Pikea a Selbyho je nezbytné, aby učitel dokázal pracovat s různými formami a metodami výuky a byl si vědom nutnosti rovnoměrného rozvoje osobnosti žáků. Má se soustředit na rozvoj pravé i levé mozkové hemisféry a do své výuky řadit jak učení rozumové, konkrétní a analytické, tak i to abstraktní, smyslové, emocionální a intuitivní. Informace, které studentům globální učitel podává, uvádí do vzájemných souvislostí a propojuje jednotlivé vyučovací předměty. Jeho osobní život by měl být v souladu s jeho profesí.³⁸

Vzájemný kladný a respektu plný vztah mezi učitelem a žákem je v GRV základním předpokladem zdařilé komunikace a výchovy.

7.1. VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ STŘEDNÍCH ŠKOL

To, jestli je učitel dobrý nebo špatný, zpravidla usuzujeme podle jeho profesních a sociálních kompetencí, osobnostních kvalit a společenského očekávání. Disponuje-li těmito faktory a zároveň potřebnými znalostmi ve svých aprobačních oborech, hovoříme o komplexní způsobilosti učitele pro výkon svého povolání, o připravenosti pedagoga vyrovnat se s nároky, které jsou na něj kladeny.

Studijní program pro učitele SŠ, o kterém se bude podrobněji hovořit v empirické části této diplomové práce, vybavuje žáky potřebnými oborovými znalostmi, znalostmi oborově didaktickými a metodickými, dává jim do vínku i poznatky a dovednosti pedagogicko-psychologické a neopomíjí ani sociálně profesní kompetence.

Nás bude ve vztahu ke GRV zajímat hlavně kompetenční složka pedagogicko-psychologická, v rámci které mají být pedagogové vybaveni

³⁸ PIKE, G., SELBY, D.: *Globální výchova*, Grada, Praha 1994, ISBN 80-85623-98-6, str. 109-110.

potřebnými kvalifikačními a osobnostními předpoklady. K tomu většinou slouží přednášky a semináře školní pedagogiky a psychologie a nezastupitelnou roli hraje i praxe. Během té mají budoucí pedagogové mj. možnost ztotožnit se s novou sociální rolí, hledat svůj budoucí učitelský styl a rozvíjet své komunikativní dovednosti, schopnost diagnostiky, reflexe a sebereflexe, řízení a organizace. Dále také získávají zkušenosti v samostatném vedení různých typů vyučovacích jednotek a učí se základním didaktickým dovednostem, jakými jsou například plánování učiva, formulace výchovných a vzdělávacích cílů, motivace žáků, volba odpovídajících organizačních forem a metod výuky, vhodných didaktických prostředků, řešení kázeňských problémů, práce se základní pedagogickou dokumentací, atd.

„Z řady výzkumných šetření, zkušeností z praxe škol a z výuky na pedagogických fakultách vyplývá, že je třeba výrazně obsahově i organizačně zkvalitňovat jak teoretickou, tak praktickou přípravu budoucích učitelů a koordinovat smysluplné propojení obou jejích aspektů. Pro optimální tvorbu a rozvoj dovednostní struktury studentů učitelství je nezbytné jim poskytnout v průběhu celé přípravy především kvalitnější přípravu zvláště v obecné a oborových didaktikách a taktéž v oblasti pedagogické praxe.“³⁹

Vzdělávání globálních učitelů je podle Pikea a Selbyho podmíněno vzájemnou důvěrou mezi vzdělávaným a školou a musí být vedeno vysoce prakticky, aby učitelé následně dokázali zavádět podobné metody na svých vyučovacích hodinách. Učitelé si trénují své komunikační dovednosti včetně těch neverbálních a učí se naslouchat, aby mohli být svým žákům důvěryhodnou oporou a rovnocenným partnerem ve vyučovacím procesu. Učitelům velice prospívá, vyzkouší-li vzdělávací aktivity, které používají ve své třídě, nejprve na vlastní kůži, aby se pak mohli lépe vcítit do pocitů svých žáků.

³⁹ SPILKOVÁ, V. a KOL.: *Současné proměny vzdělávání učitelů*, Brno, Paido 2004, ISBN 80-7315-081-6, str. 62.

Řada nevládních organizací a pedagogických institucí včetně Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy nabízí školení pro ředitele škol a rozsáhlé programy pro vzdělávání učitelů. Z půdy zmíněné fakulty také zaznívají hlasy volající po tom, aby se GRV věnovala větší pozornost již při samotném vzdělávání studentů učitelství.

V národní zprávě o globálním vzdělávání v České republice se doslova uvádí, že „s ohledem na zájem o globální témata, který má v České republice svoji tradici, by mělo být zvaženo – obdobně jako v několika dalších evropských zemích, jako je Německo, Velká Británie a Finsko – ustavení katedry globálního vzdělávání na některé z devíti univerzit s pedagogickou fakultou.“⁴⁰

⁴⁰ Ibidem.

8. VÝUKOVÉ STRATEGIE GRV

V GRV jsou nejhojněji využívány tzv. netradiční výchovné a vzdělávací strategie. Při jejich používání je třeba dbát na specifika skupiny studentů, se kterou zrovna pracujeme. Aktivitu vybíráme například podle toho, jakou mají studenti se skupinovou prací zkušenost, podle jejich vyzrálosti a obratnosti v komunikaci. Opíráme-li se o tyto výukové strategie, je zapotřebí notné dávky flexibility a kreativity. Učitel nikdy dopředu neví, jak se bude aktivita vyvíjet zrovna s tou či onou konkrétní skupinou studentů, a musí být pečlivě připraven na rozličné scénáře.

Tzv. netradiční (alternativní, aktivizační) formy/metody výuky se v ČR začaly hojněji objevovat po roce 1989. Zjednodušeně řečeno totiž v devadesátých letech sílila kritika tzv. tradičních forem výuky, což připravilo živnou půdu pro alternativní metody, které na učitele a studenty ve vzdělávacím procesu pohlížejí zcela novým způsobem.

Výukové strategie GRV se snoubí s principy GRV, o kterých jsem psala ve stejnojmenné kapitole. V souladu s těmito principy jsou stěžejní atributy výukových strategií GRV jako např. aktivita a zapojení žáků v hodině, spolupráce, tolerance a respektování názorů ostatních, podpora myšlení a prožívání, řešení problémů a rozvíjení samostatnosti, kreativity a flexibility.⁴¹ Aktivizační se metodám ne nadarmo říká proto, že žáky umí zaujmout, probouzejí u nich zájem o probíranou látku a motivují je k dalšímu zkoumání tématu. Význam dostává obsah vzdělávání ve chvíli, kdy je začleněno do zkušenosti člověka.

Na školách je ovšem zapotřebí obou typů vyučování a jejich vhodné kombinování a propojení. Například prostřednictvím tradiční výuky můžeme

⁴¹Srov.: MAŇÁK, J.: *Alternativní metody a postupy*, Brno, Masarykova univerzita, 1997, ISBN 80-210-1549-7, str. 9-10.; MAŇÁK, J., ŠVEC, V.: *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003, ISBN 80-7315-039-5, str. 105.

žákům vyložit teorii a vědomosti, k jejichž praktickému využívání jim pak pomůžeme netradičními výukovými strategiemi.

Maňák připisuje netradičním výchovným a vzdělávacím strategiím tyto charakteristiky:⁴²

- pozitivní přístup (radost z práce, sebedůvěra)
- individualizace (např. vlastní tempo)
- variabilita (akceptování různosti, zvláštností druhých)
- svoboda (nedirektivní působení pedagoga, prostor pro vyjádření vlastních postojů, pocit odpovědnosti za své činy)
- spolupráce
- konstruktivní přístup (argumentace, přijetí názoru druhých)
- smysluplnost a srozumitelnost
- hravost
- zdravotní aspekt (výchova ke zdravému životnímu stylu)
- globální pojetí (učivo je integrováno do tematických celků, které umožňují pochopení souvislostí a vzájemné závislosti)

8.1. METODY A FORMY VÝUKY

Pro představu níže uvádím několik příkladů výchovných a vzdělávacích metod a forem, se kterými je možné ke GRV přikročit a kterými může učitel utvářet a rozvíjet klíčové kompetence žáků. V popisu charakteristik těchto výukových strategií čerpám především z informací na portálu Infogram a z metodického portálu RVP⁴³.

⁴² MAŇÁK, J.: *Alternativní metody a postupy*, Brno, Masarykova univerzita, 1997, ISBN 80-210-1549-7, str. 12-13.

⁴³ *Vyučovací metody*, [online], [cit. 30. 5. 2013], dostupné z WWW: <<http://www.infogram.cz/findInSection.do?sectionId=1114&categoryId=1132>>., Vyučovací formy [online], [cit. 30. 5. 2013], dostupné z WWW: <<http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1311>>., Aktivizující výukové metody [online], [cit. 30. 5. 2013], dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/14483/aktivizujici->

Výukové formy

- kolektivní (hromadná) – učitel pracuje se všemi studenty najednou
- kooperativní - organizovaná skupinová práce, ve které studenti spolupracují v malých skupinách, výuka pomocí spolupráce a ke spolupráci; výcvik sociálních dovedností, kdy jde především o úspěch celé skupiny, jde o rozdělení rolí, naplánování práce, rozdělení úkolů, řešení sporů a vzájemnou sebekontrolu
- skupinová - práce studentů ve skupinách (na rozdíl od kooperativního vyučování se nesledují sociální dovednosti a interakce žáků)
- individualizovaná - samostatná práce každého studenta
- individuální – každý student má svého učitele

Výukové metody

- diskusní (vzájemná komunikace, společné hledání řešení problémů, řízená výměna názorů na určité téma, argumentace): polemiky, diskuse, debaty, hádky, rozhovory
- inscenační (metody dramatické výchovy, předvádění událostí, situací, modelování zážitků, vztahů, učení prožitkem a vlastní zkušeností): simulační hry, hraní rolí
- situační (rozbor a řešení problémových či konfliktních situací, případů a incidentů, které nemají jednoznačné řešení)
- didaktické hry (interakční činnosti, které mají výchovný a vzdělávací charakter): hry, soutěže, kvízy, hádanky, seberealizační aktivity skupin či jedinců
- práce s textem (aktivní práce s knihami a texty, rozvíjení kladného vztahu studentů ke knihám)
- mentální/myšlenková mapa (nabalování myšlenek na klíčové slovo, téma, grafické uspořádání myšlenek)
- brainstorming (nekritický rozvoj kreativity)

[vyukove-metody.html/>](#)., Charakteristiky jednotlivých metod a forem výuky [online], [cit. 30. 5. 2013], dostupné z WWW:
<http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/manual_archu.pdf>.

- výtvarné dílny (taneční, literární, hudební, atd.)
- výstavy (návštěva muzeí, galerií, komentované prohlídky atd.)
- projekce fotografií (například z války či z deštých pralesů)
- sledování dokumentárních filmů

Pro tuto práci má zcela zásadní význam poslední zmíněná kategorie a tou je dokumentární film. Budeme se jím zabývat v následující kapitole.

8.2. DOKUMENTÁRNÍ FILM

Popularita dokumentárních filmů v posledních letech prudce stoupá, a to jak mezi televizními diváky, tak i mezi internetovými uživateli a návštěvníky kin, kam se dokumentární snímky dostávají čím dál tím častěji. Rozšiřují se i řady festivalů dokumentárních filmů.⁴⁴ S rozmachem internetu a všelijakých technických vymožeností, jež v současnosti nejsou již výsadou pouze movitějších občanů, zároveň přibývá i dokumentárních filmů pořízených filmaři amatéry. Začíná se tak stírat rozdíl mezi filmovými tvůrci a diváky, kteří se sami pouštějí do výroby dokumentárních filmů. I tyto skutečnosti mě vedou k domněnce, že alespoň minimální znalost základů dokumentární filmové tvorby, je dnes důležitá: tím spíše mají-li být dokumenty dobrou pomůckou při vyučování a vhodně na žáky působit. „Pro hlubší pochopení dokumentů a jejich relevantní použití ve výuce je proto třeba jisté dokumentaristické gramotnosti.“⁴⁵

Obliba těchto filmů stoupá především proto, že diváci lační po příbězích skutečných lidí, po emocích a událostech reálného světa. To

⁴⁴ V České republice patří mezi nejvýznamnější festivaly dokumentárních filmů Jeden svět pořádaný Člověkem v tísni, dále Mezinárodní festival dokumentárních filmů v Jihlavě, Ekofilm - mezinárodní filmový festival filmů s tematikou životního prostředí, přírodního a kulturního dědictví a Academia Film Olomouc - mezinárodní festival populárně-vědeckého a dokumentárního filmu.

⁴⁵ *Základy dokumentárního filmu, Člověk v tísni, o.p.s., 2012, ISBN: 978-80-87456-24-8, str. 6.*

poskytuje úžasnou příležitost a prostor pro vzdělávání a osvětu nejen studentů SŠ, ale i celé veřejnosti.

Potenciál dokumentárního filmu umožnit lidem účinně se podílet na společenských změnách spatřoval již v jeho počátcích John Grierson.⁴⁶

⁴⁶ C.D., str. 11.

8.2.1. CHARAKTERISTIKA DOKUMENTÁRNÍHO FILMU

Když se řekne dokumentární film, každý hned ví, o co jde. Potíže nastávají až při pokusech o přesnou definici tohoto pojmu. Ani odborná literatura neudává jednoznačnou a hlavně jednotnou definici tohoto pojmu. Spíše se častěji sjednocuje na určitých charakteristikách této metody. Dokumentární film totiž není žánr, jak se mohou mnozí domnívat, ale - stejně jako třeba film hraný - způsob, postup, metoda.⁴⁷

Samotné slovo dokumentární můžeme vyjádřit také jako průkazný či založený na dokumentech. Poprvé bylo toto přídavné jméno zmíněno ve slovníku francouzského jazyka z roku 1879, pod kterým byl podepsán encyklopedista Émil Littré. V praxi byl přívlastek dokumentární poprvé užít pro projekty ve formě realistických maleb vypracované ke stavbě mostu Pont-Neuf v Paříži v 16. století. Později byly dokumentárními označeny obrazy malíře Eugena Fromentina, které velice přesně vystihovaly život arabských lidí. Zmínit musíme i krátké filmy bratří Lumiérů z exotických zemí, které byly tímto přívlastkem častovány. Dalo by se říci, že právě jejich filmy byly prvními dokumentárními. Masovější pozornost veřejnosti dokázal přitáhnout až snímek *Moana* amerického režiséra Flahertyho, na který v deníku *New York Sun* upozornil filmový kritik skotského původu John Grierson, a popsal ho právě jako dokumentární, neboť vyprávěl o životě polynéského mladíka.

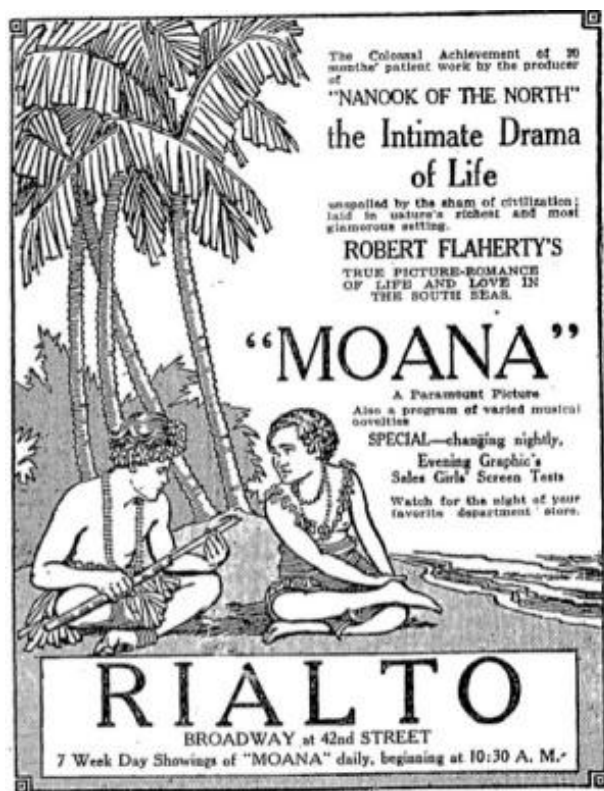
⁴⁷ ORAVEC, M.: *Dokumentární film (Bakalárska práca)*, Masarykova Univerzita Fakulta Informatiky, Brno 2008.

Obrázek č. 2

Zdroj: <http://www.movieposterdb.com>, [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné

z WWW:

<<http://www.movieposterdb.com/poster/20372554>>.

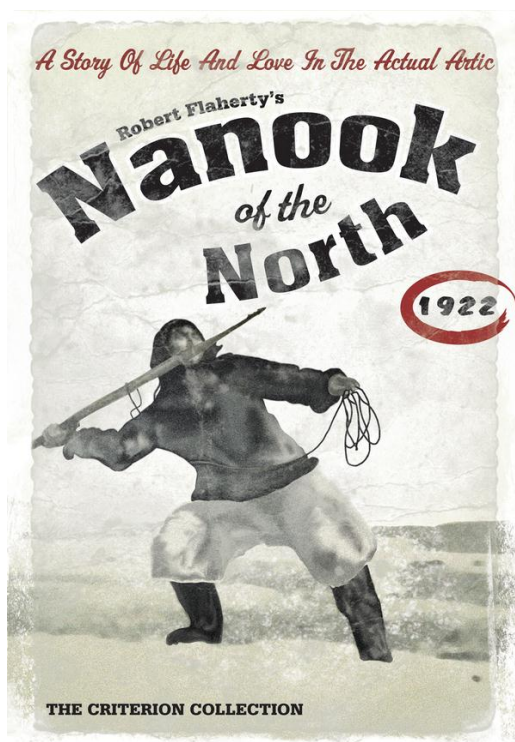

Již o čtyři roky dříve natočil Flaherty snímek Nanook of the North (Nanuk – člověk primitivní), který vykazoval dokumentární prvky, když divákům přibližoval každodenní život jedné inuitské rodiny.⁴⁸

⁴⁸ Dále srovnej: *Základy dokumentárního filmu*, Člověk v tísni, o.p.s., 2012, ISBN: 978-80-87456-24-8, str. 8-12., JANEČEK, V.: *Kapitoly z dějin světového a českého dokumentárního filmu*, [online], [cit. 28. 2. 2013], dostupné z WWW: <<http://cas.famu.cz/?p=29>>., ŠPIRKO, M.: *David Drahoňský, Dokumentární film – portrét*, Bakalářská práce, Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mediálních studií a žurnalistiky, Brno 2008.

Obrázek č. 3

Zdroj: <http://www.behance.net>, [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW:
< <http://www.behance.net/gallery/Nanook-of-the-North-DVD-Cover/4629959>>.

Právě Grierson vytvořil jednu z prvních definic dokumentárního filmu, který charakterizoval jako *tvůrčí zpracování reality*.⁴⁹ Kolem jeho tvrzení se dodnes vedou vášnivé debaty. Jeho kolega Ivens jej viděl zase jako *emocionální předvedení faktů*.⁵⁰ V této době měl dokumentární film podobu krátkého filmu, kdežto dnes trvají dokumenty někdy i přes dvě hodiny a jsou značně diferencované. Proto se dnes definice této disciplíny jeví jako daleko těžší úkol než v jejích počátcích.

Dokument je též známý jako non-fiction a v audiovizuální tvorbě označuje televizní a filmové žánry, které autenticky zachycují realitu, skutečné události a skutečné lidi. „Dokumentární film vypráví o situacích a

⁴⁹ GRIERSON, J., IVENS J., CAVALCANTI, A.: *O vývojových a estetických problémech dokumentárního filmu*, Praha 1967, Státní pedagogické nakladatelství, str. 12.

⁵⁰ C.D., str. 42.

událostech týkajících se skutečných lidí (sociálních herců), kteří nám představují sami sebe v příbězích, jež nám přibližují věrohodnou představu o zobrazovaných životech, situacích a událostech či pohled na ně.“⁵¹

Realita je ve filmu utvářena jednotlivými skutečnostmi. Výsledný dokument je ale vždy ovlivněn tím, jaký má na věc pohled jeho tvůrce. Ten, i kdyby nechtěl, zákonitě musí uspořádáním a způsobem prezentace skutečností film ovlivnit. „Dokument zobrazuje reálný svět očima svého tvůrce.“⁵² Odráží jeho národnost, věk, pohlaví, politický názor, sociální příslušnost, zájmy a osobnost. Dokumenty vlastně ukazují osobité verze reality, historických událostí, atd.

Alexander Plencner tvrdí, že film získává neočekávané významy i prostřednictvím střihu a ozvučení. Hodnota dokumentu je pak závislá na věrnosti, s jakou se tvůrci podařilo zachytit realitu. Z toho plyne, že neexistuje čistý filmový dokument a dokument nelze v žádném případě považovat za bezvýhradně pravdivý. Dokumentární film se vlastně jen snaží přiblížit k pravdě jako k ideálu.⁵³

⁵¹ NICHOLS, B.: *Úvod do dokumentárního filmu*, Akademie múzických umění v Praze a JSAF/ Mezinárodní festival dokumentárních filmů Jihlava, 2010, ISBN 978-80-7331-181-0, str. 34.

⁵² *Základy dokumentárního filmu*, Člověk v tísni, o.p.s., 2012, ISBN: 978-80-87456-24-8, str. 8.

⁵³ BESTVINA, P., PLENCNER, A., PROBSTOVÁ, K.: *Využitie dokumentárneho filmu vo vyučovaní* (metodický materiál pre učiteľky a učiteľov stredných škôl), OZ Človek v ohrození, 2010, str. 3-4.

8.2.2. CÍLE DOKUMENTÁRNÍHO FILMU

Kromě dokumentace skutečnosti mají dokumenty ještě dílčí cíle, o jejichž dosažení usilují:

- snaží se odkrýt nové, neznámé skutečnosti o konkrétních tématech.
- dávají divákovi příležitost vžít se do životů jiných lidí a národů.
- připomínají divákům často opomíjená témata a světové problémy.
- jsou obhajobou prezentovaných postojů a myšlenek⁵⁴

8.2.3. VYUŽITÍ DOKUMENTÁRNÍHO FILMU

Dnešní době dominují obrazy. Éra psaného a mluveného slova, zdá se, již minula. Slovo pro současné studenty nemá takový význam a atraktivitu jako dřív. Proto je důležité během výuky využívat pestré nástroje a řadit do ní více obrazových složek, mj. dokumentární film. „Je třeba posilovat ikonografickou stránku výuky a postupně transformovat klasické učební pomůcky do multimediální podoby.“⁵⁵

V Učitelských novinách z roku 2006 se můžeme dočíst, že „právě škola má možnost rozvíjet a podporovat vizuální gramotnost žáků, která zahrnuje i analýzu a kritické přijímání vizuálních podnětů. Z toho důvodu by měla zaměřit svou pozornost i na film, který dnes tvoří jednu z hlavních složek dětské vizuální zkušenosti.“⁵⁶

⁵⁴ *Základy dokumentárního filmu*, Člověk v tísni, o.p.s., 2012, ISBN: 978-80-87456-24-8, str. 8.

⁵⁵ *Využití filmu ve výuce* [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW: <<http://www.ustrcr.cz/cs/vyuziti-filmu-ve-vyuce>>.

⁵⁶ *Jak na film ve výuce* [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW: <<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=93&PHPSESSID=052819b807f3fe4bb33ca2be68541904>>.

Film je dnes jedno z nejpůvodnějších médií, a to napříč všemi generacemi. Věková kategorie středoškoláků je jedna z těch hlavních, na niž světová filmová produkce cílí. Filmy i dokumentární filmy se s postupem času zároveň stávají čím dál tím dostupnější, jak jsem se zmínila již na začátku kapitoly. Podívat se na ně můžeme v kině, v televizi, na internetu, na DVD či jiných nosičích. „Setkání mladého diváka s filmy nejrůznější úrovně však probíhají z velké části mimo školní prostředí a mimo jakoukoli kontrolu ze strany pedagogů.“⁵⁷ Právě film je ale pro výuku středoškolských studentů jako stvořený. Spolu s fakty a daty studentům předkládá osobní příběhy i emoce, a to je velice přitažlivý faktor. Film provokuje, vyvolává otázky, vzbuzuje city a zvědavost.

Filmy, a ty dokumentární obzvláště, jsou velice mocným nástrojem výuky. Kombinace pohyblivého obrazu a zvuku ve filmu vytváří ideální podmínky pro výklad látky, která by se jinými prostředky vyjadřovala stěží. „Prožitek a vidění situace v dokumentu pomáhá rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě. Poznávání jiných kultur a způsobu života lidí v dalších zemích vede žáky k toleranci a ohleduplnosti ke druhým, jejich kultuře a duchovním hodnotám, učí je žít společně s ostatními lidmi. Nabytá zkušenost a vědomosti napomáhají ujasnit si životní a profesní orientaci. Hlavním smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti,“ píší autoři příručky *Průřezová témata prostřednictvím dokumentárního filmu/ZŠ*.⁵⁸ Obzvláště se mi líbí toto vyjádření: „Ani v dnešní době zahlcené informacemi a možností kamkoliv vycestovat, třída nemůže vyrazit na cestu kolem světa. Díky dokumentárnímu filmu si však můžeme život ve vzdálených oblastech představit.“⁵⁹ Sledování dokumentárních filmů například s lidskoprávní tematikou vede studenty k ideálům demokracie, k hlubšímu pochopení

⁵⁷Ibidem.

⁵⁸ *Průřezová témata prostřednictvím dokumentárního filmu/ZŠ, Metodika*, Jeden svět na školách, str. 13, [online], [cit. 15. 10. 2012], dostupné z WWW: <www.oneworldinschools.cz/download/pdf/jsnspdfs_126.pdf>.

⁵⁹ Ibidem.

sociálních vztahů a nerovností ve společnosti, k udržitelnému životnímu stylu. Vlivem dokumentů se podle Vlasty Vyčichlové „zvyšuje i schopnost kriticky analyzovat vlastní situaci i situaci ostatních a uplatňovat svá práva.“⁶⁰

Prostřednictvím filmu můžeme studentům přiblížit více témata, o kterých třeba již bylo hovořeno nebo odhalit jejich sporné body. Film také můžeme studentům promítnout, abychom jim ukotvili již nabyté vědomosti z předchozích hodin. Sledováním dokumentárních filmů se lidé učí být přiměřeně kritičtí, analyzovat a hodnotit. Dokumentární filmy nás oprostují od dogmatického vnímání a jednoznačných interpretací.⁶¹ Díky dokumentům můžeme lépe pochopit nutnost stát se aktivními občany - osobně se angažovat v boji za otevřenost k lidem jiné státní příslušnosti, barvy kůže či sociální vrstvy, za ochranu přírody, předcházení konfliktům, udržitelný rozvoj a další globální a rozvojové cíle.

Ačkoli můžeme říci, že dnešní mladá generace vyrůstá v televizním prostředí a filmy jsou jejím každodenním chlebem, uspořádáme-li video projekci ve školním prostředí, vnímání dokumentu se bude podstatně lišit. Sociokulturní klima školy zde hraje zásadní roli. Pokud totiž filmu předchází úvod do dané problematiky, představení filmu a jeho začlenění do kontextu probíraného učiva v hodinách, jeho působení na studenty by mělo být příznivé. Jejich celkový zážitek bude jiný než víkendová návštěva biografu.

⁶⁰ *Rady a doporučení k používání dokumentárních filmů ve výuce*, Jeden svět na školách, str. 2, [online], [cit. 17. 10. 2012], dostupné z WWW: <www.oneworldinschools.cz/download/pdf/jsnspdfs_126.pdf>.

⁶¹ Srov.: GROVES, P.: *Film in Higher education and research*, Pergamon Press, str. 53-54.; *Film in the classroom* [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW: <http://www.filmeducation.org/resources/secondary/teaching_with_film/film_in_the_classroom/>; *Využití filmu ve výuce* [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW: <<http://www.ustrcr.cz/cs/vyuziti-filmu-ve-vyuce>>.

8.2.3.1. ZÁKLADY PRÁCE S DOKUMENTÁRNÍM FILMEM

Hned v úvodu této kapitoly chci upozornit čtenáře na možnost navštívit webové stránky projektu Jeden svět, kde je možné najít nápady, postřehy, návody, rady a doporučení učitelů, kteří již mají s projekcemi dokumentárních filmů zkušenosti. Stejně tak jsou stránky určené těm kantorům, kteří hledají inspiraci do své výuky. Je možné nahlédnout do strategií svých kolegů nebo s nimi sdílet své tipy a postupy. Tamtéž jsou k dispozici ke stažení konkrétní metodiky pro školní využívání.

V této kapitole vycházím převážně z příručky Průřezová témata prostřednictvím dokumentárního filmu/ZŠ, Metodika⁶² a Příběhy bezpráví - filmy o československých dějinách.⁶³

Základním předpokladem efektivní práce s dokumentárním filmem ve výuce je pečlivá příprava hodiny, ve které budeme film promítat. Byla by velká chyba domnívat se, že film bude mít na studenty příznivý vliv bez jeho smysluplného začlenění do probírané látky.⁶⁴ Dokumenty nemají sloužit učitelům jako vyplnění času, záchranný plán nebo program na suplovanou hodinu. Film je třeba pečlivě vybrat a uvážit, je-li vhodný pro onu konkrétní skupinu studentů, které se ho chystáme promítnout. „Někdo si myslí, že promítání filmů je pro kantora to nejjednodušší, ale práci s dokumentem předchází spousta úkolů. Přípravení musejí být studenti i já,“ říká Marie Opltová ze SOŠT Ještědská.⁶⁵ Věnuje-li se přípravě projekce dostatek času a

⁶² Průřezová témata prostřednictvím dokumentárního filmu/ZŠ, Metodika, Jeden svět na školách, str. 16-17, [online], [cit. 15. 10. 2012], dostupné z WWW: <www.oneworldinschools.cz/download/pdf/jsnspdfs_126.pdf>.

⁶³ KOL. AUTORŮ: Příběhy bezpráví - filmy o československých dějinách, Jeden svět na školách 2008, str. 54-56, [online], [cit. 30. 4. 2013], dostupné z WWW: <http://www.euroskop.cz/gallery/38/11640-didakticke_materialy.pdf>.

⁶⁴ Srov.: GROVES, P.: *Film in Higher education and research*, Pergamon Press, str. 53-54.; *Film in the classroom* [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW: <http://www.filmeducation.org/resources/secondary/teaching_with_film/film_in_the_classroom/>.

⁶⁵ *Studenti se učí kriticky myslet a diskutovat. I díky dokumentům*, [online], [cit. 17. 10. 2012], dostupné z <WWW:<http://old.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=&sid=&id=329&idArt=1685>>.

soustředění, dokumentární film se může stát neocenitelným pomocníkem ve vyučování, a v tom globálním rozvojovém obzvlášť.

Důležité je mít na paměti, že dokumentární film nemá nahradit a ani nenahrazuje učebnici nebo přednášku. Po jeho zhlédnutí by však studenti měli získat další náhledy na problematiku, pochopit nové souvislosti a případně, v závislosti na nově nabytých či rozšířených vědomostech, pozměnit své názory. Je ideální pro zesílení motivace, pro evokaci, doplnění výkladu, na procvičování i reflexi.

Jak bylo již naznačeno výše, poctivá příprava projekce je nedocenitelná. Pro správné využití dokumentu je nutné podívat se na film ještě před plánovanou školní projekcí. Film musí zapadat do probírané látky a musí odpovídat vyzrálosti cílové skupiny studentů. Je proto třeba pečlivě zhodnotit náročnost filmového zpracování a například i délku dokumentu. Přípravu rozhodně nestačí omezit na pouhé přečtení zadní strany obalu filmového nosiče. Může se totiž stát, že i zdánlivě „stravitelné“ téma ve filmovém zpracování zamotá hlavu i samotnému učiteli. Proto by měl mít pedagog také dostatečnou znalost problematiky. A i když tyto vědomosti má, ideální je k projekci přizvat ještě někoho, kdo má s tématem osobní zkušenost. Podle autorů brožury Rady a doporučení k používání dokumentárních filmů ve výuce jsou nejlepší zkušenosti s lidmi z praxe: s účastníky misí, s terénními pracovníky, se členy občanských sdružení a s přímými účastníky akcí nebo aktéry jevů, o kterých film pojednává. Finanční náklady, které tím vzniknou, doporučují hradit ze sponzorských peněz, z grantů, od Sdružení rodičů a přátel školy nebo přímo od školního vedení.⁶⁶

Přípravou projekce míníme také její technickou stránku. Je třeba mít k dispozici učebnu, ve které se nachází potřebné technické zařízení pro

⁶⁶ *Rady a doporučení k používání dokumentárních filmů ve výuce*, Jeden svět na školách, str. 3, [online], [cit. 17. 10. 2012], dostupné z WWW: <www.oneworldinschools.cz/download/pdf/jsnspdfs_126.pdf>.

promítání dokumentu. Vhodná je předchozí zkušenost s projekční technikou či jiným zařízením, ze kterého budeme film pouštět. Časové prodlevy, které vznikají nedostatečnou přípravou a následnými problémy a zmatkem okolo technické části projekce, jsou nepříjemné a trapné jak pro pedagoga, tak i pro samotné studenty. Čas, který má učitel k dispozici, je velmi omezený, a v případě, že se chystá pustit studentům dokument, který svou stopáží přesahuje jednu vyučovací jednotku, má opravdu každá minuta cenu zlata.

Z časových důvodů je také někdy nutné omezit projekci na jednotlivé ukázky z dokumentu. V tomto případě je ještě více potřeba předchozí příprava. Části filmu, stejně jako celý film, je třeba vybírat pečlivě a vědět přesně, kdy začínají a kdy končí, aby nevznikaly dříve zmiňované prodlevy způsobené dlouhým hledáním určené pasáže. Vznikne-li ze strany studentů zájem vidět film celý, je dobré zařadit ho do programu školního filmového klubu nebo studenty odkázat například na internetový zdroj, archiv některé z televizí, atd.

Při projekcích dokumentárních filmů platí také obecná zásada, že je lepší mít menší nežli větší očekávání, abychom nebyli následně výsledkem zklamání. A to obzvláště v případě, kdy s projekcemi dokumentů nemáme valné zkušenosti. Úskalí existuje mnoho: špatný výběr dokumentu, špatná atmosféra ve třídě, mizivá spolupráce z řad studentů či diskuse na bodě mrazu. Pro její zahájení mohou dobře posloužit všeobecně známé skutečnosti nebo aktuality z prostředí, které je studentům blízké či alespoň dostatečně známé. Studenty je třeba vyzývat, aby se podělili o své názory a návrhy řešení problému, oceňovat jejich aktivitu, podporovat je v reflektování vlastních pocitů, dbát na pozitivní zpětnou vazbu, diskusi otevřít všem a nesměřovat ji pouze k jedinému správnému vyústění. „Jádrem vyučování, ve kterém využíváme dokumentární filmy, by měl být otevřený, tázající se, kriticko-analytický postoj k mediálním poselstvím.“⁶⁷ Hovoří-li učitel, měl by se držet

⁶⁷BESTVINA, P., PLENCNER, A., PROBSTOVÁ, K.: *Využitie dokumentárneho filmu vo vyučovaní (metodický materiál pre učiteľky a učiteľov stredných škôl)*, OZ Človek v ohrození, 2010, str. 5.

tématu, soustředit se na stručnost a jasnost svého sdělení a zdlouhavým popisům se raději vyhnout.

Z tohoto důvodu se učitelům – začátečníkům a budoucím učitelům, kteří hodlají začlenit dokumentární film do GRV prvně, doporučuje volit méně náročné dokumenty a neotevírat již z počátku kontroverzní témata. Například dokumentární zpracování v České republice aktuální romské problematiky nebo problematiky rasismu jsou vhodná do hodin již zkušenějších kantorů. Pro počáteční projekce se hodí spíše filmy, které vyvolávají emoce, empatii, a které otevírají prostor pro diskusi.⁶⁸ Pokud se stane, že učitel v hodině během diskuse s žáky přece jen narazí na kontroverzní otázky, nesmí od nich utíkat, ale snažit se o to, aby složitost problému i jeho řešení všichni pochopili a skrze různé úhly pohledu si vyjasnili svůj vlastní postoj.

Reflexe filmového zážitku, nových znalostí a čerstvě objevených skutečností je nezbytná a každý student by pro ni měl dostat svůj prostor a vyzkoušet si jejich vlastní formulaci. K těmto účelům je vhodné mít vyhrazenou další hodinu a soustředit se v ní na aktivity rozvíjející filmové téma či navazující na něj. Se zpětnou vazbou není radno otálet a čekat s ní do další hodiny, hrozilo by, že dojmy z filmu vyprchají. Optimální je zařadit ji na program ihned po projekci. Právě reflexe pocitů z dokumentu a názorů na něj učí studenty respektu k názorům a domněnkám druhých lidí a otevírá příležitost rozvíjení schopnosti kooperace. Pro uskutečnění reflexe je možné využít některou z výukových strategií GRV uváděných na začátku stejnojmenné kapitoly této diplomové práce.

⁶⁸ *Rady a doporučení k používání dokumentárních filmů ve výuce*, Jeden svět na školách, str. 3, [online], [cit. 17. 10. 2012], dostupné z WWW: <www.oneworldinschools.cz/download/pdf/jsnspdfs_126.pdf>.

8.2.3.2. VÝHODY A NEVÝHODY DOKUMENTÁRNÍHO FILMU⁶⁹

V této části mé diplomové práce bych se chtěla zaměřit na konkrétní positiva a negativa, klady a zápory, které s sebou využívání dokumentárních filmů v GRV přináší.

Jednou z nejviditelnějších výhod využívání dokumentu na školní půdě je jeho atraktivita pro mladé lidi a pro věkovou kategorii středoškolských studentů obzvlášť. Filmy obecně přitahují pozornost žáků a podporují tak jejich aktivitu. Jeden obraz může být někdy víc než tisíc slov. Občasnou projekcí vhodných dokumentů tak máme šanci zvýšit jejich motivaci, aktivizovat jejich pozornost a myšlení, podnítit diskusi. Tím se dostáváme k dalšímu benefitu dokumentárního filmu v GRV, za který považuji to, že vytváří příležitosti k začlenění interaktivních metod do výuky (netradičních forem výuky). Jak již bylo řečeno, dokumenty otevírají prostor pro diskusi, jsou ideální pro uspořádání besedy, pro vytvoření myšlenkové mapy nebo například pro brainstorming. Na základě filmové projekce vzniká dialog a interakce mezi studenty a učitelem a mezi studenty navzájem.

Dále můžeme vyzdvihnout názornost filmu. Probíráme-li s žáky znaky komunistických režimů a současně jim promítneme dokument z komunistické éry Československa, bude jim to příznačně ilustrovat náš výklad a studenti si také snáze uvědomí obsah našeho sdělení. Učitelka dějepisu na ZŠ Mariánské náměstí v Uherském Brodě Jitka Hudečková k tomu dodává, že „aby žáci pochopili zrůdnost totalitních režimů, je třeba využít toho, že mezi námi jsou lidé, kteří jsou ochotni o svých životních příbězích vyprávět. Nelze však „předhodit“ žákům film o holocaustu či politickém

⁶⁹ Srov.: HIBLER, J.: *Možnosti praktického využití audiovizuálního materiálu ve výuce s důrazem na téma udržitelný rozvoj*, Občanské sdružení Ametyst, str. 2, [online], [cit. 21. 10. 2012], dostupné z WWW: <<http://ekovychova.ametyst21.cz/ke-stazeni/veletrh.../download.html>>; GETTIN, J.: *Využití literatury a filmu v didaktice českého jazyka (Diplomová práce)*, Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, Brno 2011.

procesu s Miladou Horákovou bez počáteční informace o době, kterou žákům předkládáme. Je třeba žáky připravit na to, co ve filmu uvidí, zjistit formou brainstormingu, jaká je úroveň vědomostí žáků k danému tématu. Nelze také promítnout hodinový film bez závěrečné diskuze, bez zpětné vazby žáků. Ideální je, když dokument slouží jako motivační úvod k plnění dalších samostatných úkolů, doplňování pracovních listů, které žáci samostatně zpracovávají, k vícehodinovým projektům se závěrečnou prezentací žáků.⁷⁰ Vzhledem k tomu, že zvláště v poslední době vzniká dokumentárních filmů čím dál tím více, přibývá tak například i historických a aktuálních témat, jejichž filmové ztvárnění studentům vhodně doplní odstavce z učebnice. Stejně tak se množí dokumentární filmy s takovými tématy, o kterých by se studenti v hodinách vůbec nemuseli dozvědět.

Jako klad práce s dokumenty se mi jeví také to, že je výzvou a obohacením pro učitele. Díky tomu, že se o filmové myšlenky hodně diskutuje, upevňuje se tím vztah mezi žákem a učitelem a zvyšuje se vzájemná důvěra mezi nimi.

Důležitou přidanou hodnotou filmu je přítomnost nonverbálních významů: sdělení nepřichází jen prostřednictvím řeči aktérů či vypravěče, ale i prostřednictvím gest, mimiky, řeči těla a dalších skrytých významů.

Ačkoli o pár řádků níž uvádím nutnost technického zázemí ve výčtu negativních atributů provázejících využití dokumentárních filmů v GRV, zde si naopak dovoluji technickou stránku vyzdvihnout jako positívum. Umožňuje totiž pozastavení dokumentu, opakované přehrání konkrétní pasáže, přehrávání obrazu bez zvuku či naopak zvuku bez obrazu. Práce s dokumentárním filmem je tudíž značně flexibilní.

⁷⁰ SAPAROVÁ, K.: Mezinárodní konference, 11. 3. 2011, Moderní metody výuky dějepisu, Sborník příspěvků, Jeden svět na školách, Člověk v tísni 2011.

Seznam nevýhod otevřeme již zmíněným technickým zajištěním projekce. Bez projekčního zařízení, popřípadě zatemnění či televize se promítání dokumentu konat nemůže.

Za největší a zrádné úskalí dokumentárního filmu jako nástroje GRV považuji nebezpečí přehnaných očekávání. Učitel by se neměl na audiovizuální materiál spoléhat přesměřil. Nesmí nikdy zapomenout, že dokumenty jsou pro něj „jen“ pomocníky na cestě k cíli a ne cílem samotným.

Za další handicap dokumentárního filmu považuji jeho délku. Samozřejmě dokumentů existuje celá řada: od krátkých (např. pětiminutových) přes středně dlouhé (např. půlhodinové) až po obsírnější dokumenty trvající řádově hodiny. Poslední řečené se pak těžko zasazují do výuky, neboť klasická vyučovací jednotka má pouhé tři čtvrtě hodiny a je tedy třeba film rozdělit do více hodin nebo promítnout jen hlavní část filmu a zájemce o zhlédnutí celého filmu buď odkázat na internetový či jiný zdroj filmu nebo celý dokument promítnout v rámci školního filmového klubu, jak jsem již zmínila v kapitole Základy práce s dokumentárním filmem v GRV.

Posledním nebezpečím audiovizuálních materiálů včetně dokumentárních filmů je, že k nim studenti mívají velmi nekritický přístup.⁷¹ Je proto třeba své žáky ke kritickému přístupu vést: diskutovat a argumentovat. Tím, že žáci reprodukují, co právě viděli, se přirozeným a nenásilným způsobem zároveň učí pracovat s mediálním sdělením.

⁷¹ HIBLER, J.: *Možnosti praktického využití audiovizuálního materiálu ve výuce s důrazem na téma udržitelný rozvoj*, Občanské sdružení Ametyst, str.2, [online], [cit. 21.10.2012], dostupné z WWW: <<http://ekovychova.ametyst21.cz/ke-stazeni/veletrh.../download.html>>.

8.2.4. ZDROJE DOKUMENTÁRNÍCH FILMŮ (KDE ČERPAT)

Existují tři základní zdroje dokumentárních filmů, mezi kterými můžeme volit, a ze kterých můžeme čerpat náplň do hodin. Prvním jsou internetové prameny, které nabízejí online sledování dokumentů. Druhým pramenem jsou filmotéky a videotéky, které dokumentární filmy za poplatek půjčují či prodávají na DVD. A poslední možností je účast na některém z českých festivalů dokumentárních filmů.

Online

- www.youtube.com
- <http://www.google.com/videohp>
- <http://www.stream.cz/>
- <https://vimeo.com/>
- JSNŠ – audiovizuální vzdělávací portál: <http://www.jsns.cz/>
(dokumenty na DVD nebo nově pro všechny registrované uživatele k dispozici zdarma online)
- Online archiv ČT: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/>
- Webové stránky specializované na dokumentární filmy:
<http://www.dokumentarnisvet.cz/> , <http://dokumentarnifilmy.cz/>,
<http://dokumentarni.tv/>
- A další..

Filmotéky a videotéky

- Archiv Jednoho světa JSNŠ (filmy lze objednat za 349Kč na DVD)
- Videotéky občanských sdružení a neziskových organizací (např. Humanitas Afrika, Občanské sdružení Harvest Films, aj.)

Festivaly dokumentárních filmů

- Jeden svět
- JSNŠ
- Mezinárodní festival dokumentárních filmů Jihlava
- Nadotek – Festival dokumentárních filmů se sociální tematikou
- Life Sciences Film Festival - Mezinárodní festival dokumentárních filmů s tematikou zemědělských a potravinářských věd a udržitelného rozvoje
- NAIFF - mezinárodní festival dokumentárních filmů o domorodých lidech
- Millenium - Mezinárodní festival dokumentárních filmů
- A další..

9. JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Projekt JSNŠ je letos již dvanáctým rokem organizován neziskovou humanitární organizací Člověk v tísni, která vznikla v roce 1992 zásluhou skupiny zahraničních zpravodajů. Vzdělávací program JSNŠ je odnoží lidskoprávního festivalu Jeden svět, který probíhá od roku 1999 a od té doby stihl získat čestné uznání UNESCO⁷² za výchovu k lidským právům.⁷³ Nápad pořádat samostatný festival dokumentárních filmů pro školy vznikl v rámci festivalu Jeden svět v roce 2001, kdy bylo uspořádáno několik speciálních promítání pro žáky SŠ. Z jejich ohlasů bylo evidentní, že na ně dokumenty velice zapůsobily, a tak se zrodila idea JSNŠ. Od té doby se festival stále rozrůstá, účastní se ho více škol (SŠ i ZŠ) a jejich zájem je rok od roku větší. V současnosti je do projektu zapojena zhruba polovina českých škol, tj. 2900 škol.⁷⁴ Festival od svých počátků urazil kus cesty, rozšířil se za hranice České republiky a dnes se koná například i na Slovensku, v Polsku, Estonsku, Rumunsku, Švédsku, Německu, Libanonu a v dalších zemích. Školám poskytuje nejen filmy a jiné audiovizuální materiály, ale i metodiky, doprovodné publikace, pomůcky a poskytuje i speciální školení pro učitele. S dokumentárním filmem zachází jako s plnohodnotným výukovým nástrojem a nabízí ho školám k běžnému využívání v hodinách.

Tento dlouhodobý projekt se snaží „současný svět a novodobou historii nejenom popisovat, ale především vykreslit v souvislostech.“⁷⁵ Tvůrci projektu věří, že působení dokumentárního filmu může být tak silné, že dokáže proměnit chování člověka a jeho přístup k lidem v okolí a k celému světu. Mnohé z pořádaných aktivit jsou založené na výsledcích dotazníkových šetření a sociologických průzkumů, např. Kdo jiný?⁷⁶

⁷² Honourable Mention for Peace Education

⁷³ *Jeden svět získal prestižní ocenění UNESCO*, [online], [cit. 6. 5. 2013], dostupné z WWW: <<http://peopleinneed.cz/index2.php?id=116&idArt=329>>.

⁷⁴ *Jeden svět na školách*, [online], [cit. 6. 5. 2013], dostupné z WWW: <<http://old.clovekvitisi.cz/index2.php?id=145>>.

⁷⁵ *O nás*, [online], [cit. 6. 5. 2013], dostupné z WWW: <http://www.jsns.cz/cz/article/6/O_nas.html>.

⁷⁶ *Průzkumy a šetření*, [online], [cit. 20. 11. 2012], dostupné z WWW: <http://www.jsns.cz/cz/article/0/Pruzkumy_a_setreni.html?id=31>.

Vzdělávací program JSNŠ se v současné době soustředí na několik klíčových oblastí, mezi něž patří GRV, lidská práva, sociální problematika, občanská angažovanost, moderní československé dějiny, mediální vzdělávání a v neposlední řadě životní prostředí.

Jednou z dlouhodobých snah programu je také příprava budoucích pedagogů na výuku prostřednictvím dokumentárního filmu a dalších audiovizuálních materiálů. Metodika JSNŠ se využívá na několika vysokých školách v České republice (Universita Karlova v Praze, Universita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Západočeská universita v Plzni a Universita Hradec Králové).⁷⁷

Více informací o vzdělávacím programu JSNŠ je k dispozici na internetových stránkách <http://www.jsns.cz/> nebo v publikaci *Jeden svět na školách 10. rokem*,⁷⁸ odkud jsem také čerpala v této kapitole.

⁷⁷ *Jeden svět na školách*, [online], [cit. 6. 5. 2013], dostupné z WWW: <<http://old.clovekvtisni.cz/index2.php?id=145>>.

⁷⁸ *Jeden svět na školách 10. rokem*, Člověk v tísní, Praha 2011, [online], [cit. 20. 11. 2012], dostupné z WWW: <http://www.jedensvetnaskolach.cz/test/File/JSnS_10_let.pdf>.

EMPIRICKÁ ČÁST

Cílem teoretické části mé diplomové práce bylo probudit zájem o globální rozvojová témata a přípravu budoucích středoškolských pedagogů na výuku GRV. Mou snahou bylo i představení netradičního způsobu vzdělávání a zvýšit povědomí (akademické obce) o roli dokumentárního filmu v GRV na středních školách.

Empirická část práce navazuje na část teoretickou a vychází z poznatků, ke kterým jsme se dopracovali v prvním oddílu mé diplomové práce.

Empirické šetření za využití dotazníků si klade za cíl přispět k odpovědi na otázku: Jaká je připravenost budoucích středoškolských pedagogů pro práci s dokumentárním filmem v GRV? Soustředí se konkrétně na znalosti a připravenost budoucích středoškolských pedagogů k výuce témat GRV prostřednictvím dokumentárního filmu a snaží se zjistit, jaké jsou jejich postoje k významu GRV. Dále zkoumá i zkušenosti budoucích středoškolských pedagogů se zprostředkováním GRV pomocí dokumentárního filmu.

Nedílnou součástí výzkumu jsou i názory Karla Strachoty, výkonného ředitele mezinárodního festivalu dokumentárních filmů o lidských právech Jeden svět a zakladatele vzdělávacího projektu JSNŠ a projektu Příběhy bezpráví.⁷⁹ Náš rozhovor proběhl prostřednictvím emailové komunikace během června 2013. Jeho přepis je umístěn na konci práce jako příloha č. 2.

⁷⁹ Příběhy bezpráví jsou dílčí projekt JSNŠ, jehož snahou je připomínat generaci mladých lidí, že Česká společnost má za sebou desítky let života v diktaturách a že současná svoboda není samozřejmá, že je třeba ji chránit. Proto školám poskytuje hrané i dokumentární filmy z doby moderních československých dějin (1918-1989).

10. METODOLOGIE VÝZKUMU

V této kapitole uvádím nejprve podrobný popis skupiny respondentů, kteří se účastnili výzkumu a metodologický postup tohoto výzkumu – dotazníkového šetření.

10.1. VÝZKUMNÝ VZOREK

Pro realizaci dotazníkového šetření bylo zapotřebí sehnat vhodné respondenty. Dotazníky byly určeny budoucím pedagogům středních škol. Proto jsem se s žádostmi o vyplnění dotazníků obracela na studenty studijního programu Učitelství pro střední školy, který je vyučován na většině českých vysokých škol (Univerzita Karlova v Praze Jihočeská univerzita, Masarykova univerzita v Brně, Ostravská univerzita, Slezská univerzita, Technická univerzita, Univerzita Hradec Králové, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Univerzita Palackého v Olomouci, Univerzita Palackého, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze).

Studijní program Učitelství pro střední školy znamená pro jeho studenty kompletní přípravu na roli učitelů v různých předmětech na středních školách. Absolvováním programu se studenti stávají zcela kvalifikovanými pro výkon učitelské profese, oplývají již úplnou učitelskou kvalifikací a vlastní potřebné oborově odborné, oborově didaktické a metodické, a pedagogicko-psychologické poznatky a dovednosti včetně příslušné sociálně profesní kompetence. Následně mohou hledat zaměstnání na všech druzích a typech SŠ, na vyšších odborných školách, a jsou způsobilí i pro výuku na druhém stupni ZŠ a pro lektorování.

Vzhledem k tomu, že nejvíce mých respondentů se věnuje studiu Učitelství pro SŠ na Karlově Univerzitě, na následujících řádcích popíšu možnosti studia tohoto programu právě na Karlově Univerzitě v Praze.

Existují totiž dvě možnosti:⁸⁰ buď studium akreditovaných navazujících magisterských programů či oborů nebo studium v rámci celoživotního vzdělávání, díky kterému mohou učitelskou kvalifikaci získat i studenti těch oborů, které nedisponují akreditací pro navazující magisterské učitelství oboru pro SŠ. Prvně jmenovaný představuje základní cestu k získání učitelské způsobilosti. Hovoříme o navazujících magisterských oborech, protože na úrovni bakalářských studijních oborů se studenti připravují na své budoucí povolání pouze v mezích svého oboru, tzn. neučitelsky. Teprve při studiu navazujícího magisterského programu přichází na řadu pedagogicko-psychologická část přípravy.

Koncepce studijního programu Učitelství pro SŠ podle informací na webových stránkách Filosofické fakulty UK „vychází z modelu celoživotní přípravy učitele a školy jako učící se instituce, z tzv. kompetenčního pojetí přípravy učitele. Jde o pojetí profesionality učitele, který:

- prohlubuje a rozšiřuje svoje kompetence především teoretickým zhodnocením své praktické zkušenosti (učitel jako reflektující praktik)
- se vzdělává v kontaktu s nejnovějšími poznatky a teoriemi týkajícími se účinnosti vyučování, vzdělávání a výchovy v současné době
- se rozvíjí prostřednictvím styku se svými kolegy, v procesu sdílení, příp. konstruktivní kolegiální konfrontací různorodých přístupů k vyučovací činnosti
- je partnerem vedení školy v rozpracování školských programů, participuje na specifikaci kurikula.⁸¹

⁸⁰ *Studijní obor/program "Učitelství pro střední školy"*, [online], [cit. 8. 5. 2013], dostupné z WWW: <<http://pedagogika.ff.cuni.cz/node/185>>. ; *Studijní program Učitelství pro střední školy*, [online], [cit. 8. 5. 2013], dostupné z WWW: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:M00jg3-mr_0J:www.cuni.cz/FF-1414.html+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.

⁸¹ *Studijní program Učitelství pro střední školy*, [online], [cit. 23. 5. 2013], dostupné z WWW: <<http://ff.cuni.cz/FF-1414.html>>.

At' už student projde kteroukoli z těchto dvou forem, měl by mít dobrou znalost školního vzdělávacího prostředí, měl by v něm znát své postavení, měl by být na základě nabytých vědomostí a dovedností schopen konat ve prospěch svých studentů i optimalizace vzdělávacího prostředí.

10.2. VÝZKUMNÉ METODY

Diplomová práce *Dokumentární film v globálním a rozvojovém vzdělávání na středních školách* má dvě části: teoretickou a empirickou, z nichž každá má své podkapitoly. Při tvorbě teoretické části práce jsem prováděla obsahovou analýzu textu a komparaci informačních zdrojů. Jako základní a nejdůležitější metodu výzkumu v empirické části práce jsem zvolila metodu dotazníku. Základním souborem empirické části byli studenti programu Učitelství pro SŠ (zejména Pedagogické fakulty University Karlovy).

Dotazník se skládal z 18 otázek. Jednalo se o 10 uzavřených otázek a 8 otázek otevřených s možností interpretovat respondentův názor. Otázky č. 1-4 se zaměřovaly na znalosti GRV zkoumaných osob, otázky č. 5-10 zjišťovaly jejich postoje ke GRV a dokumentárnímu filmu, otázky č. 11-14 zkoumaly jejich zkušenosti s dokumentárním filmem v GRV a otázky č. 15-18 se soustředily na jejich vztah k projektu JSNŠ. Ve dvou případech jsem využila škálovací otázky.

Další využitou metodou byla metoda řízeného rozhovoru, která měla napomoci doplnění poznatků první části empirického šetření. Dotazovala jsem se Karla Strachoty, zakladatele vzdělávacího programu JSNŠ. Tento odborník zabývající se využitím dokumentárního filmu ve vzdělávání byl požádán, aby zodpověděl otázky týkající se přípravy středoškolských pedagogů na vyučování prostřednictvím dokumentárního filmu, hojnosti a vývoji využívání dokumentárních filmů na SŠ a dovedností SŠ učitelů spojených s využíváním dokumentů ve vyučování.

11. PRŮBĚH VÝZKUMU

11.1. SBĚR DAT

Dotazníkový formulář (příloha č. 1) jsem 9. května 2012 vyvěsila na internet a k jeho vyplnění jsem vhodné respondenty vyzývala v průběhu bezmála jednoho roku. Výzkum byl ukončen 3. května 2013.

Dotazníky byly anonymní. Pro potřeby výzkumu byly využity některé demografické údaje, např. věk a pohlaví respondentů, a informace o tom, jakou vysokou školu navštěvují.

Z celkového počtu 258 oslovených respondentů mi jich vyplněné dotazníky vrátilo zpět 101. Návratnost necelých 39 % nebyla příliš dobrá a mohla souviset s časovou náročností dotazníku.

11.2. ANALÝZA DAT

Účastníky výzkumu bylo 27 mužů a 74 žen. Podíl žen na výzkumu byl tedy velmi významný – skoro tříčtvrtinový. Toto rozložení pohlaví respondentů lze vysvětlit tím, že v programu Učitelství pro SŠ jsou zapsány převážně dívky a také tím, že ženy jsou obecně aktivnější než muži. To ostatně potvrzuje i Karel Strachota, ředitel projektu JSNŠ, v rozhovoru s Jakubem Jandou, kde doslova říká: „Jeden údaj je ale nezpochybnitelný: výrazně aktivnější, zodpovědnější a spolehlivější jsou holky.“⁸²

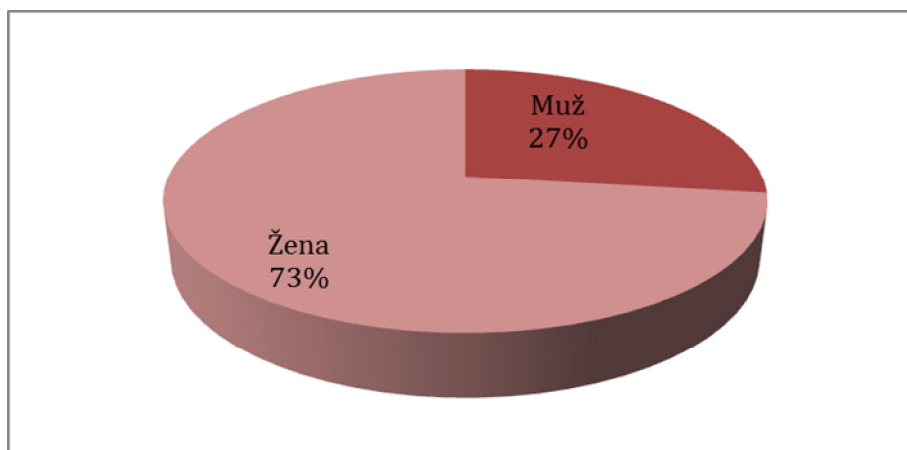
Tabulka č. 1

Zdroj: vlastní výzkum

Muž	27	27%
Žena	74	73%

Graf č. 1

Zdroj: vlastní výzkum

Věkové rozmezí účastníků výzkumu bylo 19 až 35 let a průměrný věk respondentů byl 25 let.

⁸² STRACHOTA, K.: „Snažíme se ovlivnit generace náctiletých..“, [online], [cit. 20. 6. 2013], dostupné z WWW: <<http://jandajakub.blog.respekt.ihned.cz/c1-57993150-karel-strachota-snazime-se-ovlivnit-generace-nactiletých>>.

Na níže vykresleném grafu můžeme vidět, že tři čtvrtiny všech vysokoškolských studentů, kteří mi odpovídali na dotazník, je zapsáno v programu Učitelství pro SŠ na Karlově universitě v Praze. To jsem ostatně avizovala už v části Popis výzkumného vzorku. Dále graf odhaluje složení poslední čtvrtiny vysokoškoláků. Tu tvoří zejména studenti Ostravské university (11), University v Hradci Králové (6), University Jana Evangelisty Purkyně (5), University Palackého v Olomouci (3) a Vysoké školy chemicko-technologické (2).

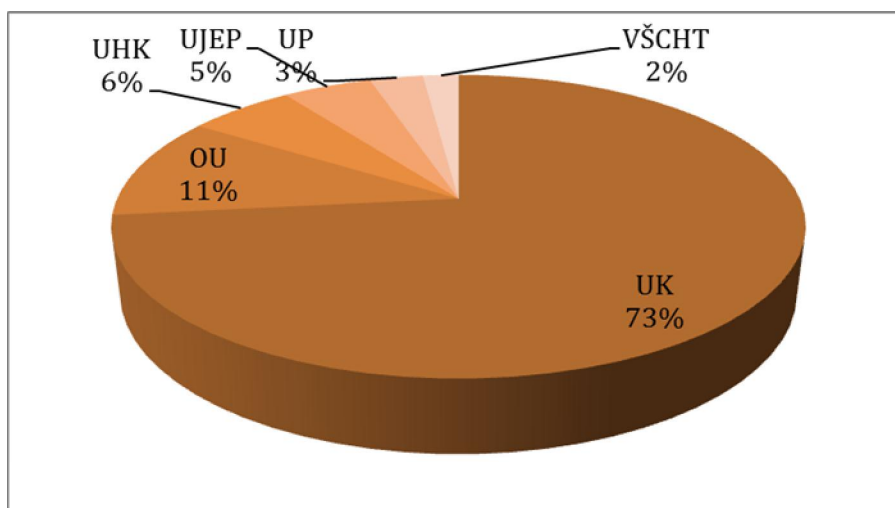
Tabulka č. 2

Zdroj: vlastní výzkum

Universita Karlova	74	73%
Ostravská universita	11	11%
Universita Hradec Králové	6	6%
Universita Jana Evangelisty Purkyně	5	5%
Universita Palackého v Olomouci	3	3%
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze	2	2%

Graf č. 2

Zdroj: vlastní výzkum

Znalosti

Otázka č. 1: **Vypište, jakými tématy se globální rozvojové vzdělávání zabývá.**

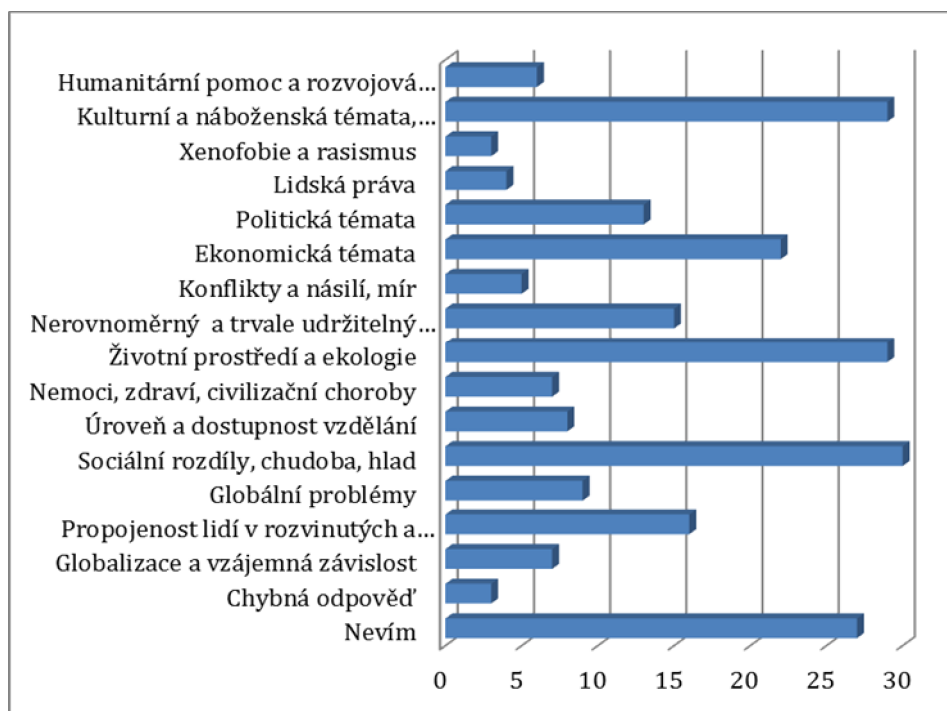
Tabulka č. 3

Zdroj: vlastní výzkum

Nevím	27
Chybná odpověď	3
Globalizace a vzájemná závislost	7
Propojenost lidí v rozvinutých a rozvojových zemích	16
Globální problémy	9
Sociální rozdíly, chudoba, hlad	30
Úroveň a dostupnost vzdělání	8
Nemoci, zdraví, civilizační choroby	7
Životní prostředí a ekologie	29
Nerovnoměrný a trvale udržitelný rozvoj	15
Konflikty a násilí, mír	5
Ekonomická témata	22
Politická témata	13
Lidská práva	4
Xenofobie a rasismus	3
Kulturní a náboženská témata, multikulturalismus	29
Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce	6

Graf č. 3

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 4

Zdroj: vlastní výzkum

Nevím	27
Chybná odpověď	3
Globální problémy	48
Lidská práva	36
Globalizace a vzájemná závislost	23
Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce	6

Graf č. 4

Zdroj: vlastní výzkum

První otázka se pídila po znalosti témat GRV. 27 studentů respondentů odpovědělo, že neví, a další 3 studenti odpověděli špatně. Dohromady tedy 30 studentů nevedlo žádné z témat GRV. Následující odpovědi shrnu do větších tematických celků podle vzoru kapitoly Témata GRV. Téma globalizace a vzájemné závislosti včetně propojenosti lidí v rozvinutých a rozvojových zemích uvedlo dohromady 23 studentů. Nejpočetnější skupina studentů upozorňovala na globální problémy. Tento souhrnný název sepsalo sice jen 9 z nich, ale přičteme-li k tomu i konkrétní zmiňované problémy jako jsou sociální rozdíly, chudoba, hlad (30), úroveň a dostupnost vzdělání (8), nemoci, zdraví, civilizační choroby (7), životní prostředí a ekologie (29), nerovnoměrný a trvale udržitelný rozvoj (15), konflikty, násilí a mír (5), ekonomická (22) a politická (13) témata, získáme již významné číslo 142, které vyjadřuje kolikrát byla jednotlivá témata globálních problémů celkově zmíněna. Lidská práva byla zmíněna 4x, xenofobie a rasismus 3x a kulturní a náboženská témata, multikulturalismus 29x. Tematický celek lidských práv byl vzpomenut 36x a humanitární pomoc a rozvojová spolupráce 6x.

Po prostudování tohoto grafu můžeme říci, že nejvíce studentům učitelských oborů (48) leží v hlavě globální problémy, dále často pomýšlejí na lidská práva (36), méně už na téma globalizace a vzájemnou závislost jednotlivých částí světa (23) a pouhých 6 jich zmínilo humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci. Více než dvě třetiny (71) dotázaných byly schopné jmenovat alespoň jedno z témat GRV, v průměru se jednalo o tři témata.

Otázka č. 2: **Napište, jaké znáte cíle globálního rozvojového vzdělávání.**

Tabulka č. 5

Zdroj: vlastní výzkum

Nevím	39
Chybná odpověď	4
Porozumění globalizované společnosti a své pozici v ní	36
Poznání a pochopení cizích kultur, rozdílností a podobností s vlastní kulturou	27
Probuzení občanské angažovanosti a zodpovědnosti	22
Aktivní podpora demokracie, diskuse a tolerance, prevence konfliktů	11
Znalost institucí humanitární a rozvojové pomoci, vlastní možnosti pomoci	8
Ochrana Země a prodloužení jejího života	1

Graf č. 5

Zdroj: vlastní výzkum

Dohromady 43 budoucích pedagogů nezná žádné cíle GRV, z toho 4 uvedli cíle nesprávné. Druhý největší počet respondentů se shoduje na cíli GRV - porozumění globalizované společnosti a své pozici v ní. Další nejpočetnější skupinu tvořili ti, kteří jako jeden z cílů GRV formulovali poznání a pochopení cizích kultur, rozdílností a podobností s vlastní kulturou. Často jmenovaným cílem bylo také probuzení občanské angažovanosti a zodpovědnosti (27) a 11x se mezi odpověďmi vyskytla i aktivní podpora demokracie, diskuse a tolerance, prevence konfliktů. Znalost institucí humanitární a rozvojové pomoci, vlastní možnosti pomoci byly zmíněny osmkrát a jeden respondent popsal cíl GRV jako ochranu Země a

prodloužení jejího života. Celkově tedy téměř tři pětiny respondentů (58) uvedly alespoň jeden cíl GRV, průměrně jeden až dva cíle.

Zatímco u první otázky nedokázala odpověd' najít téměř jedna třetina budoucích učitelů, neznalost cílů GRV byla mezi dotazovanými ještě vyšší a rovnala se počtu 43 studentů (více než dvě pětiny).

Otázka č. 3: V jakých předmětech je podle vás vhodné zabývat se globálními rozvojovými tématy?

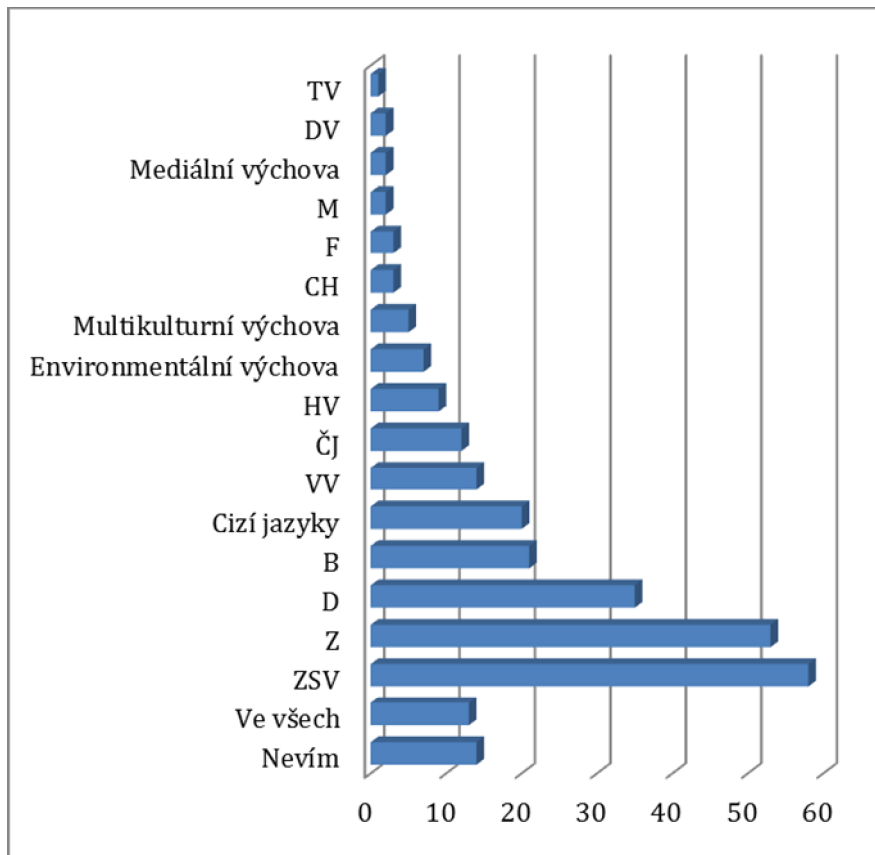
Tabulka č. 6

Zdroj: vlastní výzkum

Nevím	14
Ve všech	13
Základy sociálních věd (ZSV)	58
Zeměpis (Z)	53
Dějepis (D)	35
Biologie (B)	21
Cizí jazyky (CJ)	20
Výtvarná výchova (VV)	14
Český jazyk (ČJ)	12
Hudební výchova (HV)	9
Environmentální výchova (EV)	7
Multikulturní výchova (MKV)	5
Chemie (CH)	3
Fyzika (F)	3
Matematika (M)	2
Mediální výchova (MV)	2
Dramatická výchova (DV)	2
Tělesná výchova (TV)	1

Graf č. 6

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku, kde se lze ve výuce GRV zabývat, nalezla odpověď velká většina účastníků výzkumu (87). Pouhých 14 nevědělo. Nejčastěji bylo GRV řazeno do předmětu Základy sociálních věd (58) a do Zeměpisu (53). 35x se v dotaznících objevil Dějepis, za ním Biologie (21) a cizí jazyky (20). Nezanedbatelný počet studentů uvedl Výtvarnou výchovu (14), Český jazyk (12), Hudební výchovu (9) a Environmentální výchovu (7). Zmínek o ostatních předmětech bylo vždy maximálně 5: Multikulturní výchova (5), Chemie a Fyzika (3), Matematika, Mediální i Dramatická výchova se vyskytly jen 2x a Tělesná výchova pouze 1x. 13 dotázaných uvedlo, že by se GRV dalo zabývat ve všech předmětech vyučovaných na SŠ.

Velká většina respondentů (87) na tuto otázku nalezla alespoň jednu správnou odpověď, průměrně uváděli přibližně tři předměty, do kterých je možné GRV začlenit.

Otázka č. 4: **Vypište, jaké strategie se v rámci globálního rozvojového vzdělávání dají využít.**

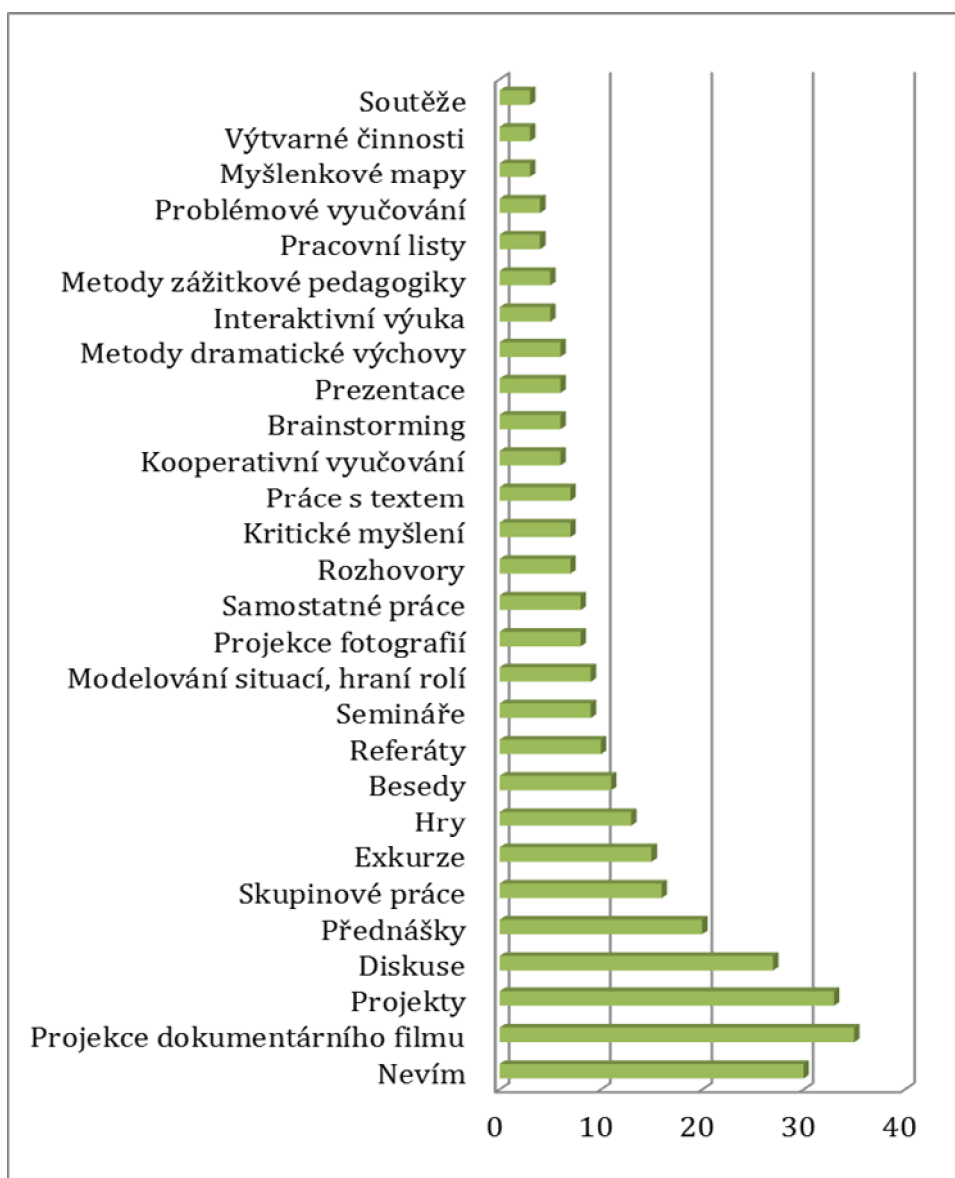
Tabulka č. 7

Zdroj: vlastní výzkum

Nevím	30
Projekce dokumentárního filmu	35
Projekty	33
Diskuse	27
Přednášky	20
Skupinové práce	16
Exkurze	15
Hry	13
Besedy	11
Referáty	10
Semináře	9
Modelování situací, hraní rolí	9
Projekce fotografií	8
Samostatné práce	8
Rozhovory	7
Kritické myšlení	7
Práce s textem	7
Kooperativní vyučování	6
Brainstorming	6
Prezentace	6
Metody dramatické výchovy	6
Interaktivní výuka	5
Metody zážitkové pedagogiky	5
Pracovní listy	4
Problémové vyučování	4
Myšlenkové mapy	3
Výtvarné činnosti	3
Soutěže	3

Graf č. 7

Zdroj: vlastní výzkum

Na čtvrtou otázku neznala téměř třetina respondentů (30) odpověď. Zbýlé dvě třetiny (61) uvedly vždy alespoň jednu strategii využitelnou v GRV, průměrně více než čtyři.

Studenti nejčastěji psali, že ze všech možných strategií se v GRV dají využívat projekce dokumentárních filmů (35). Tato metoda sice získala nejvíce hlasů, ale je třeba přihlídnout k tomu, že samotný název a téma mé diplomové práce k tomu jednoduše vybízí. Jen o dva studenty méně (33) uvádělo projekty a 27 studentů by se opíralo hlavně o diskusi. 20x byly

zmíněny přednášky, 16x skupinové práce, 15x exkurze, 13x se v dotaznících objevily hry, 11x besedy a 10x se v nich vyskytly referáty. Nad hranici desítky se nedostalo modelování situací, hraní rolí a semináře (9), projekce fotografií a samostatné práce (8), rozhovory, kritické myšlení a práce s textem (7), kooperativní vyučování, brainstorming, prezentace a metody dramatické výchovy byly zmíněny jen 6x, interaktivní výuka a metody zážitkové pedagogiky 5x. 4 studenti si vzpomněli na problémové vyučování a pracovní listy a 3 studenti na myšlenkové mapy, výtvarné činnosti a soutěže.

Postoje

Otázka č. 5: **Připadá vám globální rozvojové vzdělávání důležité?**
Proč?

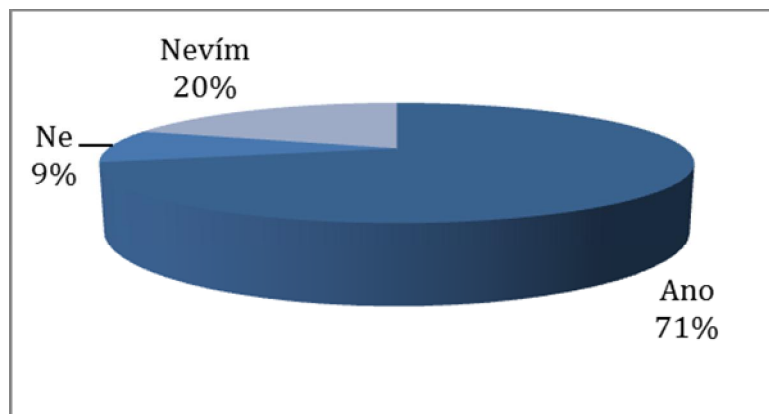
Tabulka č. 8

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	72	71%
Ne	9	9%
Nevím	20	20%

Graf č. 8

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku pídící se po důležitosti GRV si mohli respondenti vybrat z odpovědí „ano“, „ne“, „nevím“ a byl jim věnován i prostor pro vysvětlení svého názoru. Na devátém grafu vidíme, že 71% účastníků výzkumu GRV důležité připadá a 9% naopak ne. Pětina (20) jich uvedla, že neví. GRV získalo tedy více než dvoutřetinovou podporu.

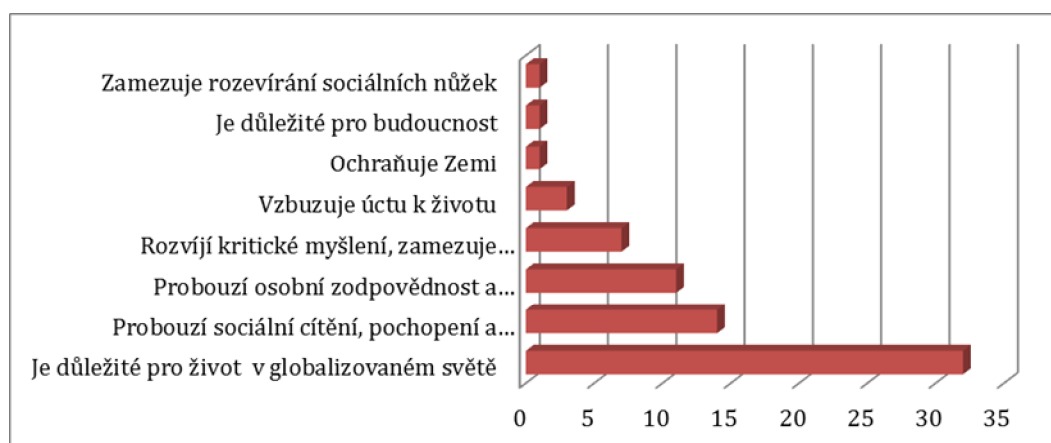
Tabulka č. 9

Zdroj: vlastní výzkum

Je důležité pro život v globalizovaném světě	32
Probouzí sociální citění, pochopení a toleranci k odlišným kulturám	14
Probouzí osobní zodpovědnost a angažovanost	11
Rozvíjí kritické myšlení, zamezuje nevědomosti	7
Vzbuzuje úctu k životu	3
Ochraňuje Zemi	1
Je důležité pro budoucnost	1
Zamezuje rozevírání sociálních nůžek	1

Graf č. 9

Zdroj: vlastní výzkum

Názory respondentů na význam GRV jsou zobrazeny v souhrnných kategoriích na grafu č. 9. Skoro třetina studentů Učitelství pro SŠ (32) tvrdí, že GRV je důležité pro život v globalizovaném světě, dalších 14 se shodlo, že probouzí sociální citění, pochopení a toleranci k odlišným kulturám, podle dalších 11 probouzí osobní zodpovědnost a angažovanost, 7 studentů si myslí, že rozvíjí kritické myšlení a zamezuje nevědomosti a 3 studenti uvádí, že vzbuzuje úctu k životu. Názory, že ochraňuje Zemi, je důležité pro budoucnost a zamezuje rozevírání sociálních nůžek, se objevily vždy 1x.

Všechna podaná vysvětlení jsou z mého pohledu smysluplná, a i když se v některých případech jedná o vysvětlení dosti obecná („Je důležité pro život v globalizovaném světě“), mají svá opodstatnění a hovořili jsme o nich v teoretické části práce.

Z 9 lidí, kteří při volbě odpovědi zaškrtnuli, že jim GRV nepřipadá důležité, pouze 3 vysvětlili své motivy. Jeden student napsal, že obsah GRV se již probírá v zeměpise a nevidí tedy důvod, proč ho vyčleňovat. Podobné vysvětlení podal i další student. Podle něj se jedná jen o „další zbytečný pojem do již tak nesrozumitelného humanitního guláše pojmů“. Poslední student si myslí, že v porovnání s ostatními kompetencemi je GRV důležité trochu méně, protože se nedotýká konkrétně žáka a ten z něj nemůže přímo těžit.

Otázka č. 6: **Vnímáte využití dokumentárního filmu ve výuce globálního rozvojového vzdělávání pozitivně?**

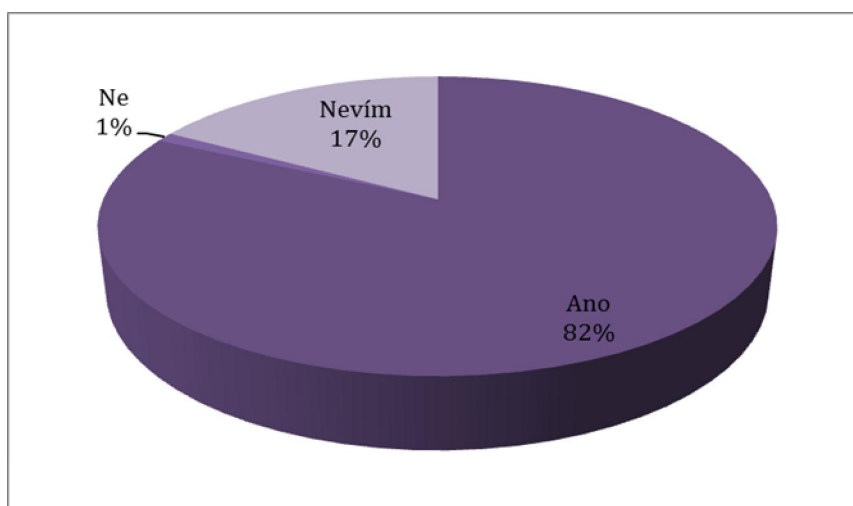
Tabulka č. 10

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	83	82%
Ne	1	1%
Nevím	17	17%

Graf č. 10

Zdroj: vlastní výzkum

Na tomto grafu vidíme, že naprostá většina – více než čtyři pětiny respondentů vnímají využití dokumentárního filmu ve výuce GRV pozitivně a méně než jedna pětina odpověděla, že neví. Pouze jeden člověk se k této otázce vyjádřil negativně.

Zde vidíme, že více než čtyři pětiny studentů pedagogických oborů si cení dokumentárního filmu jako prostředku výuky globálních rozvojových témat. Mediální vzdělávání, jehož je práce s dokumentárním filmem součástí, ale bohužel není běžnou součástí studia učitelských oborů.

Otázka č. 7: **V čem spatřujete výhody dokumentárního filmu v globálním rozvojovém vzdělávání?**

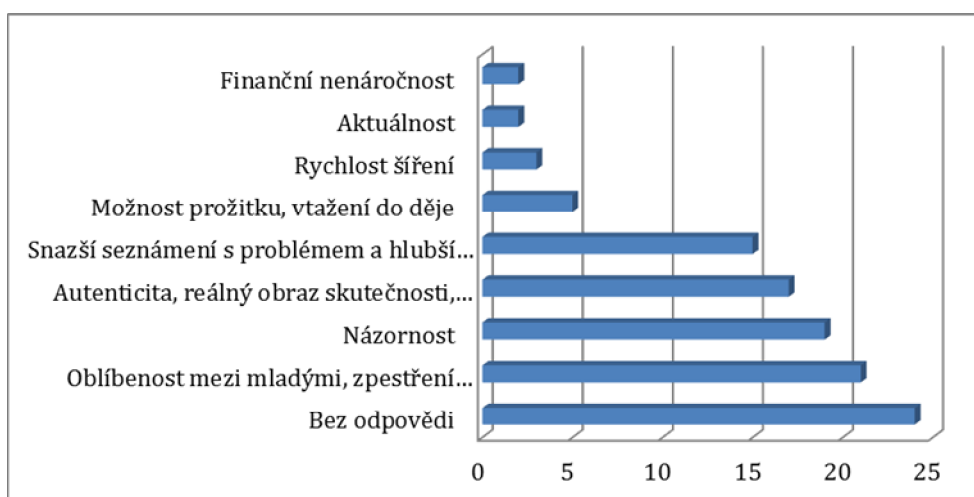
Tabulka č. 11

Zdroj: vlastní výzkum

Bez odpovědi	24
Oblíbenost mezi mladými, zpestření výuky	21
Názornost	19
Autenticita, reálný obraz skutečnosti a konkrétních osudů	17
Snazší seznámení s problémem a hlubší proniknutí do něj	15
Možnost prožitku, vtažení do děje	5
Rychlost šíření	3
Aktuálnost	2
Finanční nenáročnost	2

Graf č. 11

Zdroj: vlastní výzkum

Ve čtvrtině (24) vrácených dotazníků zůstala tato otázka nezodpovězená. Zbývající studenti Učitelství pro SŠ (77) viděli výhody dokumentárního filmu v GRV nejčastěji v oblíbenosti mezi mladými a zpestření výuky (21), v názornosti (19), v autenticitě a reálném obraze skutečnosti a konkrétních osudů (17). Snazší seznámení s problémem a hlubší proniknutí do něj označilo jako výhodu 15 respondentů. Na prstech jedné ruky by se daly spočítat hlasy pro možnost prožitku a vtažení do děje, rychlost šíření, aktuálnost a finanční nenáročnost.

Otázka č. 8: **V čem spatřujete nevýhody dokumentárního filmu v globálním rozvojovém vzdělávání?**

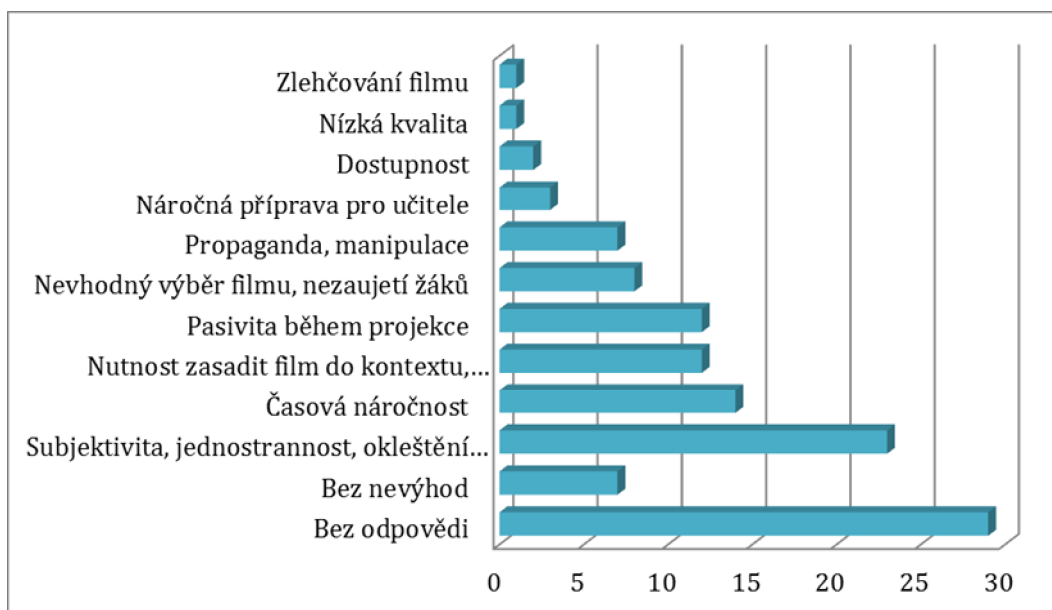
Tabulka č. 12

Zdroj: vlastní výzkum

Bez odpovědi	29
Bez nevýhod	7
Subjektivita, jednostrannost, okleštění problémů, stereotypizace	23
Časová náročnost	14
Nutnost zasadit film do kontextu, integrace do vyučování	12
Pasivita během projekce	12
Nevhodný výběr filmu, nezaujetí žáků	8
Propaganda, manipulace	7
Náročná příprava pro učitele	3
Dostupnost	2
Nízká kvalita	1
Zlehčování filmu	1

Graf č. 12

Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz na nevýhody dokumentárního filmu v GRV neodpověděla téměř třetina dotazovaných (29). 7 studentů uvedlo, že při využívání dokumentárního filmu v GRV žádné nevýhody nevidí. Ostatních 65 respondentů vždy alespoň jednu nevýhodu našlo. Jednalo se nejvíce o

subjektivitu, jednostrannost, okleštění problémů a stereotypizace (23), časovou náročnost (14), nutnost zasadit film do kontextu, integrace do vyučování i pasivita během projekce byly zmíněny 12x. Za nevýhodu považuje 8 studentů Učitelství pro SŠ nevhodný výběr filmu a nezaujetí žáků a 7 dalších se obává propagandy a manipulace. Náročná příprava pro učitele se mezi odpověďmi vyskytla 3x, dostupnost 2x a nízká kvalita i zlehčování filmu byly uvedeny vždy jednou.

Otázka č. 9: Která témata globálního rozvojového vzdělávání jsou dle vašeho názoru nejdůležitější?

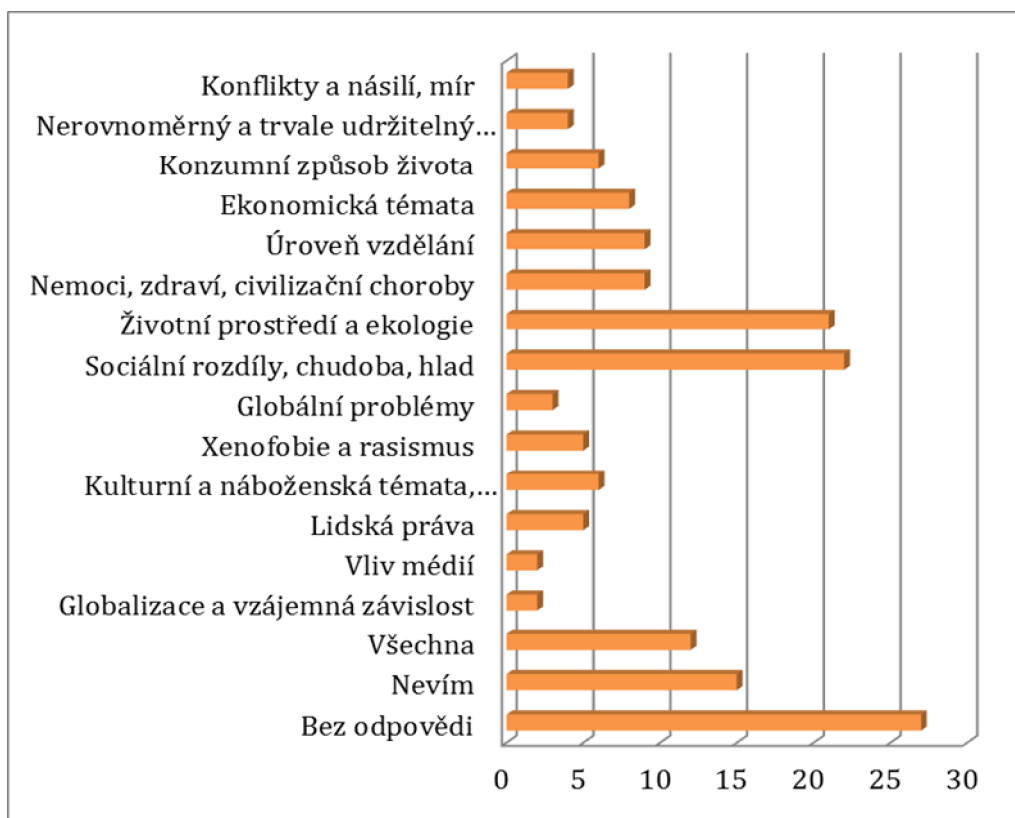
Tabulka č. 13

Zdroj: vlastní výzkum

Bez odpovědi	27
Nevím	15
Všechna	12
Globalizace a vzájemná závislost	2
Vliv médií	2
Lidská práva	5
Kulturní a náboženská témata, multikulturalismus	6
Xenofobie a rasismus	5
Globální problémy	3
Sociální rozdíly, chudoba, hlad	22
Životní prostředí a ekologie	21
Nemoci, zdraví, civilizační choroby	9
Úroveň vzdělání	9
Ekonomická témata	8
Konzumní způsob života	6
Nerovnoměrný a trvale udržitelný rozvoj	4
Konflikty a násilí, mír	4
Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce	2

Graf č. 13

Zdroj: vlastní výzkum

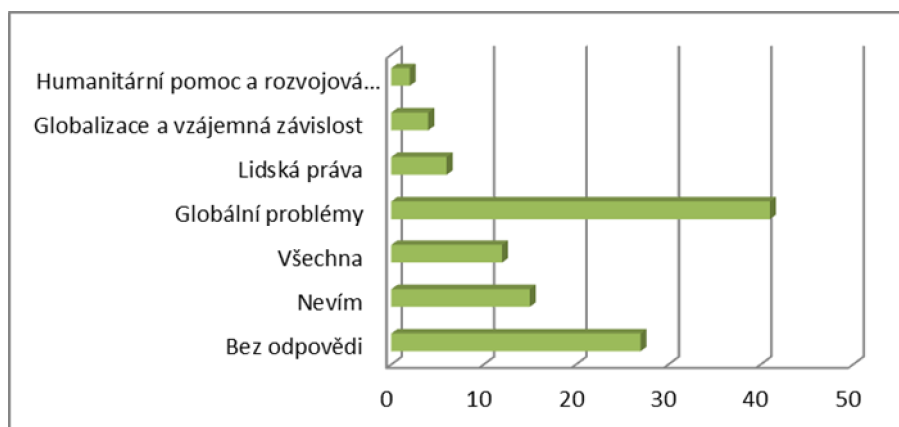
Tabulka č. 14

Zdroj: vlastní výzkum

Bez odpovědi	27
Nevím	15
Všechna	12
Globální problémy	41
Lidská práva	6
Globalizace a vzájemná závislost	4
Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce	2

Graf č. 14

Zdroj: vlastní výzkum

Odpovědi na tuto otázku jsem stejně jako u otázky č. 1 uspořádala do kategorií dle kapitoly Témata GRV. Podle největší části respondentů jsou nejdůležitější globální problémy (41), jmenovitě sociální rozdíly, chudoba, hlad (22), životní prostředí a ekologie (21), nemoci, zdraví, civilizační choroby (9), úroveň vzdělání (9), ekonomická témata (8), konzumní způsob života (6), nerovnoměrný a trvale udržitelný rozvoj (4), konflikty a násilí, mír (4). Druhou nejčastěji jmenovanou kategorií byla lidská práva (6), za nimi globalizace (4) a naposledy humanitární pomoc a rozvojová spolupráce (2).

Téměř třetina účastníků výzkumu (27) otázku nezodpověděla, 15 studentů nevědělo a 12x se vyskytla odpověď, že důležitá jsou všechna globální rozvojová témata. Celkem jasně nad ostatní vyčnívá kategorie globálních problémů. Je povzbudivé vidět, že je jimi mladá generace znepokojena a uvědomuje si nutnost jejich řešení.

Otázka č. 10: Je podle vás dokumentární film v globálním rozvojovém vzdělávání využíván dostatečně?

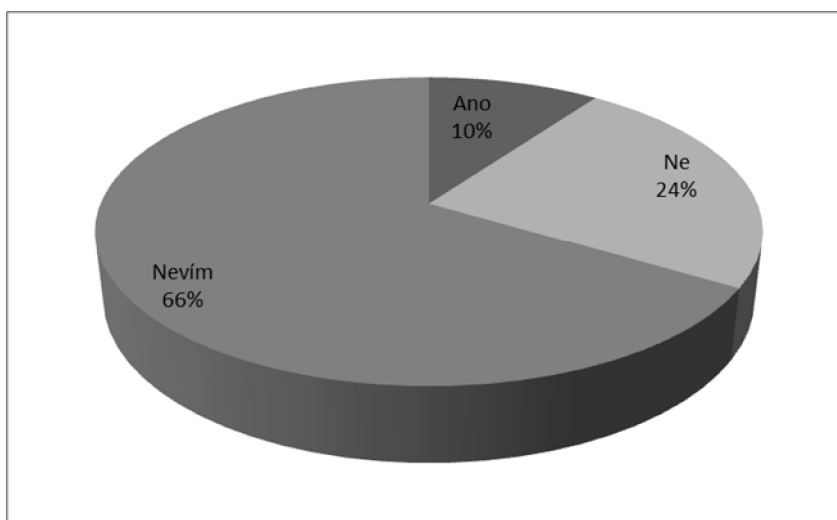
Tabulka č. 15

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	10	10%
Ne	24	24%
Nevím	67	66%

Graf č. 15

Zdroj: vlastní výzkum

Na grafu vidíme, že dvě třetiny respondentů (67) neznaly na tuto otázku odpověď a zaškrtnly možnost „nevím“. Pouze jedna desetina (10) odpovědí byla kladná a vyjadřovala názor, že dokumentární film je v GRV využíván dostatečně. Skoro jedna čtvrtina hlasů (24) byla s tímto názorem v rozporu.

Většina respondentů na tuto otázku zatím nemá vyjasněný názor, a ti, kteří názor mají, se spíše kloní k tomu, že dokumentární film v GRV není využíván dostatečně.

Zkušenosti

Otázka č. 11: **Setkali jste se během vysokoškolského studia s tématem globálního rozvojového vzdělávání?**

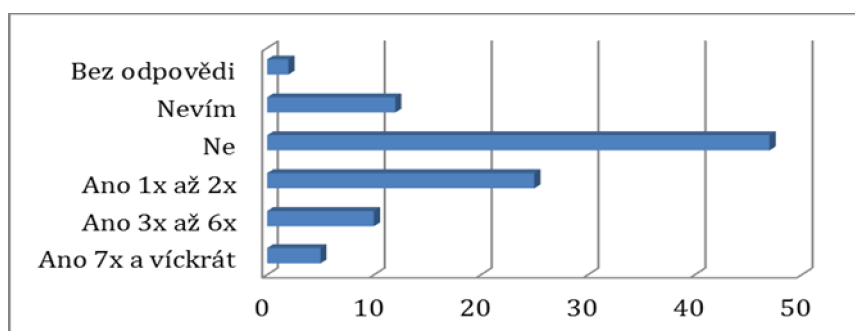
Tabulka č. 16

Zdroj: vlastní výzkum

Ano 7x a vícekrát	5	5%
Ano 3x až 6x	10	10%
Ano 1x až 2x	25	25%
Ne	47	46%
Nevím	12	12%
Bez odpovědi	2	2%

Graf č. 16

Zdroj: vlastní výzkum

Tento graf nám jasně ukazuje, že skoro polovina respondentů (46) se během svého vysokoškolského studia s tématem GRV nikdy nesetkala. 1x až 2x se jím zabývala čtvrtina dotázaných (25), 3x až 6x pouhá desetina (10) a možnost 7x a vícekrát si vybralo jen 5 oslovených lidí. Celkem se tedy alespoň jednou s GRV během studia programu Učitelství pro SŠ setkaly dvě pětiny (40) studentů. Zbylých 12 odpovědělo, že neví a 2 na tuto otázku nereagovali.

Otázka č. 12: **Vzdělávali jste se někdy sami v oblasti globálních rozvojových témat prostřednictvím dokumentárního filmu?**

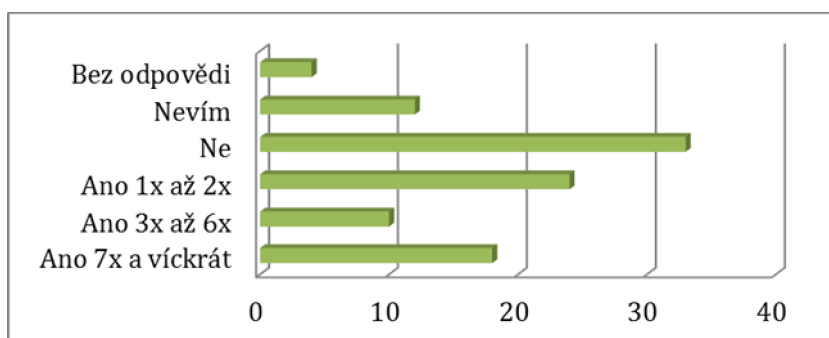
Tabulka č. 17

Zdroj: vlastní výzkum

Ano 7x a vícekrát	18	18%
Ano 3x až 6x	10	10%
Ano 1x až 2x	24	24%
Ne	33	32%
Nevím	12	12%
Bez odpovědi	4	4%

Graf č. 17

Zdroj: vlastní výzkum

Na tuto otázku se vrátila kladná odpověď od poloviny respondentů (52). Čtvrtina respondentů (24) se prostřednictvím dokumentárního filmu v oblasti globálních rozvojových témat vzdělávala 1x nebo 2x. Dalších 10 tuto činnost provozovalo 3x až 6x a 18 jich označilo četnost 7x a vícekrát. 12 dotázaných nevědělo, 4 své odpovědi neuvedli a třetina odpovědí (33) byla záporná.

Ačkoli se s GRV na vysoké škole setkalo jen 40 oslovených studentů, ve svém volném čase se mu prostřednictvím dokumentárního filmu věnovalo 52 oslovených. To, že se více studentů setkalo s GRV ve svém volném čase nežli při studiu, mě utvrzuje v názoru, že oblast GRV by si ve výuce učitelských oborů zasloužila víc prostoru.

Otázka č. 13: **Chtěli byste do své výuky globální rozvojové vzdělávání zařadit?**

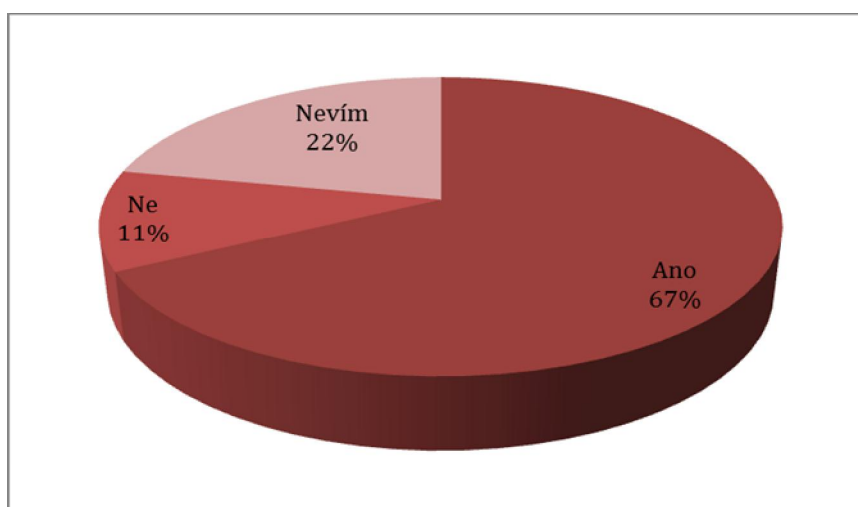
Tabulka č. 18

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	68	67%
Ne	11	11%
Nevím	22	22%

Graf č. 18

Zdroj: vlastní výzkum

Osmnáctý graf ukazuje, že dvě třetiny dotázaných (68) chtějí do své výuky GRV začlenit. Zbývá jedna třetina (33) je rozdělena na dvě skupiny. První jedenáctičlenná do své výuky GRV zařadit nechce a druhá s 22 členy zatím neví.

Výsledky plynoucí z tohoto grafu vyznívají velice příznivě pro GRV. Pokud vysokoškolským studentům jejich rozhodnutí vydrží, mohlo by být GRV v době jejich profesního uplatnění na SŠ běžným jevem.

Otázka č. 14: **Budete v něm využívat i dokumentární film?**

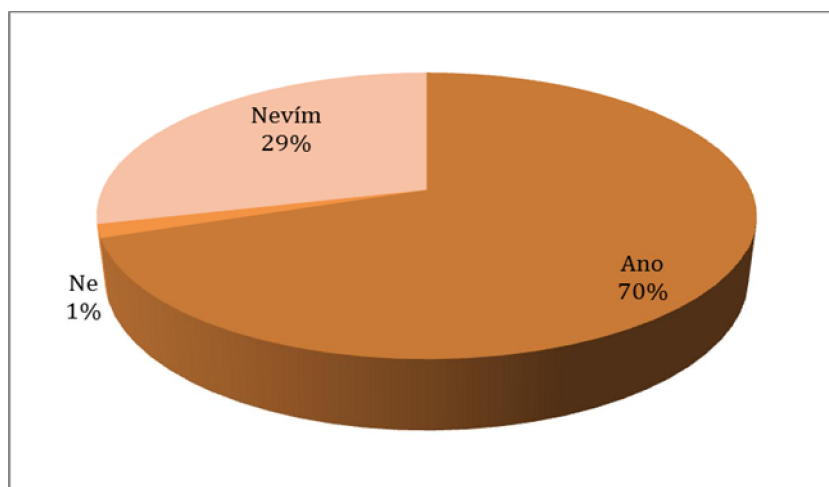
Tabulka č. 19

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	46	70%
Ne	1	1%
Nevím	19	29%

Graf č. 19

Zdroj: vlastní výzkum

Čtrnáctou otázku zodpovídali pouze ti respondenti, kteří u předchozí otázky vybrali odpověď ano. Necelá jedna třetina dotázaných (19) napsala, že ještě neví a zbylé dvě třetiny (46) vyjma jednoho člověka zaškrtnly odpověď ano.

Tato odpověď je z mého pohledu opět velice pozitivní a ukazuje na to, že současní studenti pedagogických oborů aspirující na povolání středoškolských učitelů přikládají audiovizuální složce ve výuce význam a dokumentární filmy by v ní podle nich neměly chybět.

Jeden svět na školách

Otázka č. 15: **Znáte projekt Jeden svět na školách?**

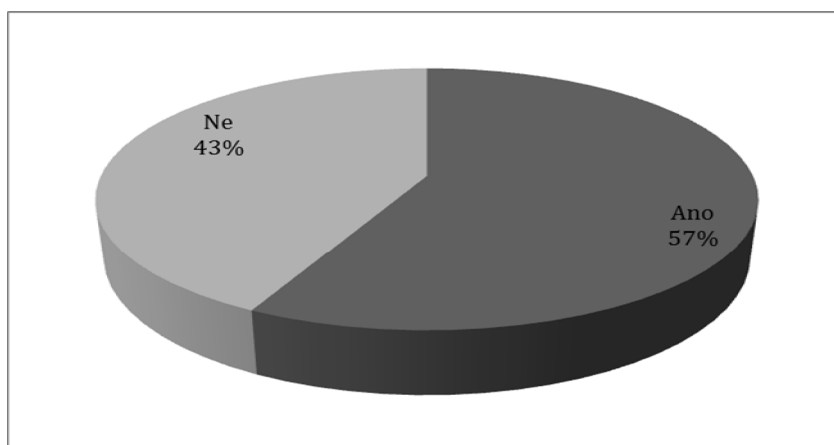
Tabulka č. 20

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	58	57%
Ne	43	43%

Graf č. 20

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 101 dotázaných zná projekt JSNŠ 57 respondentů a zbylých 43 o něm nikdy neslyšelo.

Toto je pro mě osobně velice překvapivý výsledek, jelikož jsem měla dojem, že minimálně o existenci JSNŠ bude vědět většina studentů SŠ.

Otázka č. 16: **Zúčastnili jste se ho někdy?**

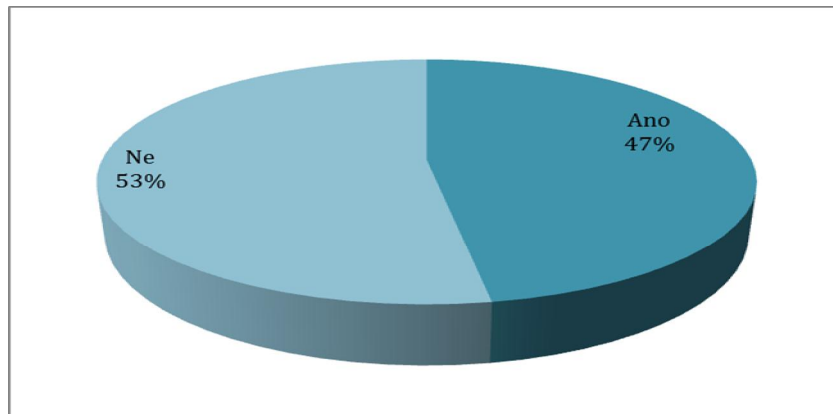
Tabulka č. 21

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	27	47%
Ne	30	53%

Graf č. 21

Zdroj: vlastní výzkum

Na tuto otázku odpovídalo 57 studentů SŠ, jejichž předchozí odpověď zněla ano. Graf ukazuje, že vzdělávacího projektu JSNŠ se někdy účastnilo jen 27 respondentů a zbylých 30, ačkoli je jim projekt známý, nikdy jeho účastníky nebylo.

Vzhledem k rozšířenosti JSNŠ, jak jsem o něm psala v kapitole JSNŠ, odpovídají výsledky mého šetření reálné situaci.

Otázka č. 17: **Líbí se vám tento projekt?**

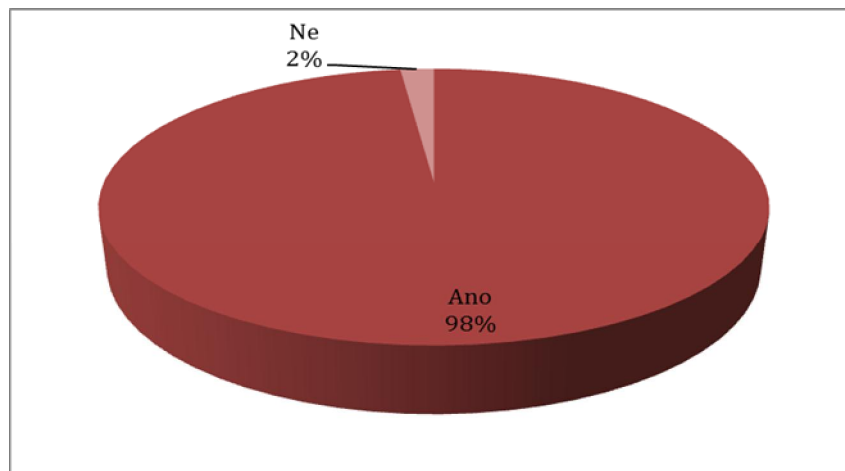
Tabulka č. 22

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	51	98%
Ne	1	2%

Graf č. 22

Zdroj: vlastní výzkum

Graf vykreslující souhrn odpovědí na sedmnáctou otázku hovoří zcela jednoznačně. Projekt JSNŠ se líbí vyjma jednoho respondenta všem 52 tázaným.

Osobně si myslím, že je důležité, že mladí lidé dokáží vzdělávací projekty jako je JSNŠ ocenit.

Otázka č. 18: **Chtěli byste se jako budoucí pedagogové do projektu Jeden svět na školách začlenit?**

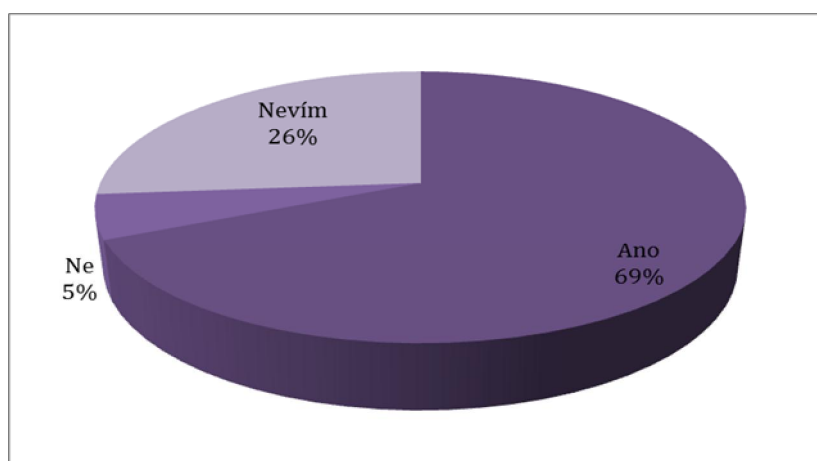
Tabulka č. 23

Zdroj: vlastní výzkum

Ano	39	69%
Ne	3	5%
Nevím	15	26%

Graf č. 23

Zdroj: vlastní výzkum

Z tohoto grafu můžeme vyčíst, že více než dvě třetiny vysokoškolských studentů, kteří projekt JSNŠ znají, by se ho v budoucnosti rády zúčastnily v roli pedagogů. Tři dotázaní svou budoucí účast na projektu odmítli a zbylých 26 procent respondentů nevědělo, jak odpovědět.

Tento graf stejně jako grafy č. 10, 19 a 22 sděluje, že mladí lidé, kteří se v životě chtějí věnovat vzdělávání žáků SŠ, pokládají výuku prostřednictvím dokumentárního filmu za užitečnou a cení si tohoto vzdělávacího prostředku. Díky nim se pak mohou projekty rozšiřovat, případně vznikat nové.

12. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Na následujících řádcích se pokusím jasně formulovat výsledky a informace získané pomocí výzkumu.

Cílem empirické části mé diplomové práce bylo přispět k odpovědi na otázku jaká je připravenost budoucích SŠ pedagogů pro práci s dokumentárním filmem v GRV. Zodpovězení této otázky měly napomoci dotazníky distribuované mezi studenty programu Učitelství pro SŠ českých universit. Celkem se jednalo o 101 respondentů. Dotazníky cílily na 4 oblasti: znalosti, postoje a zkušenosti s dokumentárním filmem v GRV a vztah k projektu JSNŠ. Výsledky dotazníkového šetření měly doplnit názory uznávaného odborníka Karla Strachoty na vzdělávání mládeže prostřednictvím dokumentárního filmu, které mi v krátkém rozhovoru poskytl.

Z odpovědí na otázky č. 1-4 můžeme usuzovat, že budoucí pedagogové SŠ mají přehled o tom, co to GRV je, jakými tématy se zabývá, jakým způsobem a v jakých předmětech ho lze využít. I jeho základní cíle byla schopná popsat nadpoloviční většina dotázaných.

Z postojů budoucích pedagogů SŠ zjištěných otázkami č. 5-10 jsme se dozvěděli, že GRV je podle nich důležité. Tento názor umí obhájit a jmenovat nejdůležitější globální rozvojová témata dnešní doby. Positivní byly i reakce na využívání dokumentárního filmu v GRV. Zároveň si jsou dotazovaní vědomi výhod a nevýhod s ním spojených. Karel Strachota považuje za největší výhodu dokumentárního filmu to, že ukazuje autentické příběhy konkrétních lidí a také to, že forma zprostředkování je „audiovizuální generaci“ blízká. V souvislosti s tím také upozorňuje na velký význam správného výběru dokumentárních filmů, které by měly být přizpůsobeny věkové kategorii žáků např. formou zpracování. Dokumentům, které mají tendence manipulovat, je podle Strachoty lepší se vyvarovat. V závěru svého

vyjádření k výhodám dokumentárních filmů ještě prozradil, že jeho osobnímu vkusu se nejvíce přičí filmy, které se snaží vyvolat emoce za účelem bezprostředního fundraisingu. V souvislosti s nevýhodami upozorňoval na to, že dnešní „mladí lidé jsou citliví na to, když mají pocit, že jsou k něčemu tlačeni, že nemají prostor se rozhodnout. Příliš apelativní, tupě aktivistické filmy, je mohou odradit. Strachota zdůraznil také možnou subjektivitu či jednostrannost filmu způsobenou pohledem a názory tvůrců filmu. Proto je podle jeho názoru nutné studenty SŠ o tomto zpravit.

S otázkou dotazníkového šetření, zda je dokumentární film v GRV využíván dostatečně, si většina dotazovaných nevěděla rady, což bylo nejspíš způsobeno tím, že ještě neznají praxi výuky na SŠ. Strachota vývoj využívání dokumentárních filmů ve SŠ výuce vidí optimisticky. Vzhledem k tomu, že každý rok počet ZŠ i SŠ, které ve své výuce dokumentární filmy a jiné audiovizuální materiály využívají, přibývá, dají se podle něj školní projekce dokumentárních filmů považovat za běžnou pomůcku ve vyučování. Strachota dále upozorňuje na nárůst počtu pedagogů, kteří s filmy pracují, i jisté milníky, které je možné vysledovat např. v brožuře, kterou vydal projekt JSNŠ k příležitosti svých desátých narozenin.⁸³

Grafy č. 11-14 prozradily, že většina posluchačů učitelských oborů SŠ se během svého vysokoškolského studia s tématem GRV nikdy nesetkala. Zkušenosti s ním má díky dokumentárnímu filmu polovina dotázaných, a to pouze v rámci svých osobních aktivit. Tyto skutečnosti mě vedou k přesvědčení, že tématu GRV v současnosti při vzdělávání budoucích SŠ pedagogů bohužel není věnována dostatečná pozornost, ačkoli by to studenti samotní ocenili. Jejich zájem by bylo dobré podchytit. Studenti také přiznali, že by se ve své vlastní výuce v budoucnu rádi GRV věnovali a pořádali projekce dokumentárních filmů s globální rozvojovou tematikou. Získaná data dokazují, že budoucí pedagogové SŠ pokládají GRV a audiovizuální materiály za důležitou součást výuky a dokumentární filmy v ní hrají nezastupitelnou roli.

⁸³ Jedná se o brožuru Jeden svět na školách desátým rokem.

Mediální vzdělávání, jehož je práce s dokumentárním filmem součástí, ale bohužel není běžnou součástí studia učitelských oborů. To potvrzuje i Karel Strachota, který v našem rozhovoru přiznal, že v přípravě budoucích pedagogů podle něj mediální, resp. audiovizuální vzdělávání dlouhodobě chybí. Právě to však budoucí pedagogové nutně potřebují k tomu, aby posléze mohli zvyšovat audiovizuální gramotnost svých žáků. Setkání budoucích učitelů s dokumentárním filmem již během vlastních universitních studií je podle něj velmi důležité. Někteří současní pedagogové na českých SŠ umí dokumentární filmy ve výuce využívat více, jiní méně, tvrdí Strachota. Z tohoto důvodu také JSNŠ již několik let zprostředkovává pedagogickým fakultám kurzy práce s audiovizuálními materiály. Zároveň materiály, které pedagogům nabízejí a poskytují, jsou vypracovány tak, aby byly co nejlépe prakticky využitelné a pedagogům se s nimi dobře pracovalo. Jak Strachota trefně upozorňuje, nelze od „běžných“ pedagogů očekávat, že se budou „nořit“ do obsáhlých studií.

U grafů č. 15-18 vykreslujících odpovědi týkající se projektu JSNŠ jsem byla trochu překvapená, neboť ačkoli jsem znala údaje o rozšíření projektu na českých SŠ, které mj. můj výzkum potvrdil, předpokládala jsem, že alespoň základní povědomí o něm bude mít naprostá většina dotázaných. Ve skutečnosti se ale jednalo pouze o slabě nadpoloviční většinu. JSNŠ získal sympatie téměř všech respondentů a velká většina jich plánuje vlastní zapojení do tohoto vzdělávacího projektu. Z těchto závěrů je patrné, že budoucí pedagogové SŠ si váží projektu JSNŠ, mají chuť se do něj aktivně zapojit a rozšiřovat dokumentární filmy a GRV mezi řady studentů SŠ.

Výše popsáný výzkum ukázal, že budoucí učitelé SŠ mají základní znalost GRV, jeho témat, cílů a možností využití. Jejich postoje ke GRV i dokumentárnímu filmu jako nástroji výuky jsou velmi kladné a přisuzují jim značný význam, který opírají o důležité cíle a hodnoty GRV. Vzhledem k tomu, že většina dotázaných projevila o GRV i dokumentární film zájem a odhodlání se jim v době své profesní praxe věnovat, a také k tomu, že se během svého

vysokoškolského studia s tématem GRV nikdy nesetkala, soudím, že prostor věnovaný GRV ve studijním programu Učitelství pro SŠ není dostatečný. Myslím si, že obliba JSNŠ, dokumentárního filmu a zájem o GRV mezi dotazovanými je velkou příležitostí pro zavedení mediálního vzdělávání a GRV a mohly by vést k většímu rozšíření využívání dokumentárního filmu na SŠ a naplňování cílů GRV.

Všechny tyto uvedené skutečnosti dokazují, že budoucí středoškolští pedagogové jsou na práci s dokumentárním filmem v GRV připraveni především v oblasti svých postojů. Budoucí pedagogové jsou pro GRV i dokumentární film coby nástroj výuky zapálení. Tohoto faktu by bylo dobré využít a tento fakt je dle mého názoru nejdůležitějším předpokladem pro úspěšné začleňování GRV do tříd SŠ. Jejich znalosti GRV jsou vesměs základní a pro potřeby SŠ výuky by bylo potřeba je značně obohatit. Stejně je tomu i v případě jejich zkušeností. Sami studenti pedagogických oborů by byli za více času věnovanému GRV rádi.

Cílem práce bylo představit možnosti využití dokumentárního filmu jako metody globálního rozvojového vzdělávání. Věřím, že tento cíl se mi podařilo naplnit a že tato diplomová práce bude moci sloužit jako informační zdroj a inspirace studentům pedagogických oborů či dalším zájemcům o GRV a využívání dokumentárního filmu coby nástroje výuky.

13. ZÁVĚR

Závěrem této práce bych chtěla ještě jednou zdůraznit, že GRV neznamena jen rozšiřování znalostí o globálních tématech a rozvojových zemích, ale především má u studentů probouzet zájem o světové dění, otevírat jim obzory, osvobodit je od dogmat, naučit je akceptovat změny a umožnit jim zorientovat se v globalizovaném světě a přijímat zodpovědnost za svá rozhodnutí a svět, jehož jsou součástí. Mladá generace určí další směřování budoucnosti světa a k tomu, aby byla těmito možnostmi vybavena, nebudou stačit přednášky, testy a pročítání učebnic. Pro pokojné vzájemné soužití a pochopení se, je zapotřebí mladé generaci již ve škole vštípit nejen znalosti, ale také sociální dovednosti, jako je komunikace, spolupráce, samostatné uvažování a rozhodování. A právě ty do škol přináší tzv. netradiční výukové strategie, o kterých bylo pojednáno v teoretické části práce. Jednou z nich jsou projekce dokumentárních filmů, které mají moc pojednat o problémech názorně a osobitě, za pomoci skutečných lidských osudů a reálných situací. Jejich velký výchovný a vzdělávací potenciál v dnešní době tato diplomová práce odkrývá a v rozhovoru ho vyzdvihuje i Karel Strachota.

Začleňování GRV i dokumentárních filmů do výuky však není tak snadné, jak se může zdát, a proto je třeba v první řadě zajistit odpovídající vzdělání budoucím SŠ učitelům. Konkrétně by bylo vhodné v rámci pedagogických oborů posílit studium GRV a zavést mediální výuku, jež by učitelům ukazovala možnosti práce s audiovizuálním materiálem.

Osobně vnímám GRV jako celistvý přístup ke vzdělávacímu a výchovnému procesu, který je v dnešní době nepostradatelný a který ve spojení s kvalitními projekty rozvojové spolupráce a osvětovou činností neziskových organizací může mj. napomoci bezproblémovému míšení kultur, minimalizaci konfliktů, zlepšení sociálních vztahů a zachování přirozeného životního prostředí.

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

BESTVINA, P., PLENCNER, A., PROBSTOVÁ, K.: *Využitie dokumentárneho filmu vo vyučovaní* (metodický materiál pre učiteľky a učiteľov stredných škôl), OZ Človek v ohrození, 2010.

CABEZUDO, A. a kol.: *Global Education Guidelines (A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education)*, the North-South Centre of the Council of Europe, Lisbon 2008, dostupné z WWW: <<http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/ge/GE-Guidelines/GEguidelines-web.pdf>>.

DARE Forum definition of "Development Education", dostupné z WWW: <<http://www.deeep.org/dear-definitions.html>>.

DLOUHÁ, R.: *Analýza Rámcového vzdelávacieho programu pro gymnaziální vzdělávání z pohledu globálního rozvojového vzdělávání. Člověk v tísní – společnost při ČT*, o.p.s., 2004, dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvE.pdf>>.

Education for Global Citizenship (A Guide for Schools), Oxfam Development Education Programme, Great Britain 2006, dostupné z WWW: <http://www.oxfam.org.uk/education/gc/files/education_for_global_citizenship_a_guide_for_schools.pdf>.

European Conference on Public Awareness and Development Education for North/South Solidarity, Speech of Rilli Lappalainen, Chair of Development Education Forum, 2005, dostupné z WWW: <<http://www.concordeurope.org/Public/Page.php?ID=5237&language=eng>>.

GETTIN, J.: *Využití literatury a filmu v didaktice českého jazyka (Diplomová práce)*, Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, Brno 2011.

GRIERSON, J., IVENS J., CAVALCANTI, A.: *O vývojových a estetických problémech dokumentárního filmu*, Praha 1967, Státní pedagogické nakladatelství.

GROVES, P.: *Film in Higher education and research*, Pergamon Press, str. 53-54.; *Film in the classroom* [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW: <http://www.filmeducation.org/resources/secondary/teaching_with_film/film_in_the_classroom/>.

HIBLER, J.: *Možnosti praktického využití audiovizuálního materiálu ve výuce s důrazem na téma udržitelný rozvoj*, Občanské sdružení Ametyst, str. 2, dostupné z WWW: <<http://ekovychova.ametyst21.cz/kestazeni/veletrh.../download.html>>.

HORKÁ, H., HRDLIČKOVÁ, A.: *Výchova pro 21. století: koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. Brno Paido, ISBN 80-85931-54-0.

JANEČEK, V.: *Kapitoly z dějin světového a českého dokumentárního filmu*, dostupné z WWW: <<http://cas.famu.cz/?p=29>>

Jeden svět na školách 10. rokem, Člověk v tísni, Praha 2011, dostupné z WWW: <http://www.jedensvetnaskolach.cz/test/File/JSnS_10_let.pdf>.

Jeden svět na školách, dostupné z WWW: <<http://old.clovekv tisni.cz/index2.php?id=145>>.

Jeden svět získal prestižní ocenění UNESCO, dostupné z WWW: <<http://peopleinneed.cz/index2.php?id=116&idArt=329>>.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Příběhy bezpráví - filmy o československých dějinách*,
Jeden svět na školách 2008, dostupné z WWW:

<http://www.euroskop.cz/gallery/38/11640-didakticke_materialy.pdf>.

Kompetence učitele, dostupné z WWW:

<http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kompetence_u%C4%8Ditele>.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V.: *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003, ISBN 80-7315-039-5.

MAŇÁK, J.: *Alternativní metody a postupy*, Brno, Masarykova univerzita, 1997,
ISBN 80-210-1549-7.

NÁDVORNÍK, O., VOLFOVÁ, A.: *Společný svět (Příručka Globálního rozvojového vzdělávání)*, Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., Praha 2004. ISBN 80-903510-0-X.

NÁDVORNÍK, O.: *Zpráva o globálním rozvojovém vzdělávání v České republice v letech 2008-2010*, České fórum pro rozvojovou spolupráci – FoRS, Praha 2010, dostupné z WWW: <http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/9513/zprava_o_globalnim_rozvojovem_vzdelavani_v_ceske_republice_v letech_2008_2010.pdf>.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha,

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2001, ISBN 80-211-

0372-8, dostupné z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>.

Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015,

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, dostupné z WWW:

<http://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveh_o_vzdelavani_pro_obdobi_2011_2015.pdf>.

O'LOUGHLIN E., WEGIMONT L.: *Globální vzdělávání v České republice (Evropský proces vzájemného hodnocení globálního vzdělávání, Národní zpráva o globálním vzdělávání v České republice)*, GENE, Amesterodam 2008, dostupné z WWW: <http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_154.pdf>.

O nás, dostupné z WWW: <http://www.jsns.cz/cz/article/6/O_nas.html>.

ORAVEC, M.: *Dokumentární film (Bakalárska práca)*, Masarykova Univerzita Fakulta Informatiky, Brno 2008.

PIKE, G., SELBY, D.: *Globální výchova*, Grada, Praha 1994, ISBN 80-85623-98-6.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-722-8.

Průřezová témata prostřednictvím dokumentárního filmu/ZŠ, Metodika, Jeden svět na školách, dostupné z WWW:
<www.oneworldinschools.cz/download/pdf/jsnspdfs_126.pdf>.

Průzkumy a šetření, dostupné z WWW:
<http://www.jsns.cz/cz/article/0/Pruzkumy_a_setreni.html?id=31>.

Rady a doporučení k používání dokumentárních filmů ve výuce, Jeden svět na školách, dostupné z WWW:
<www.oneworldinschools.cz/download/pdf/jsnspdfs_126.pdf>.

Rozvoj a spolupráce, dostupné z WWW:
<http://europa.eu/pol/dev/index_cs.htm>.

Rozvojová politika, dostupné z WWW:
<<https://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika/>>.

Rozvojové cíle tisíciletí, dostupné z WWW: <<http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojove-cile-tisicileti-.htm>>.

SAPAROVÁ, K.: Mezinárodní konference, 11. 3. 2011, Moderní metody výuky dějepisu, Sborník příspěvků, Jeden svět na školách, Člověk v tísní 2011.

Sedm klíčových kompetencí učitele, dostupné z WWW:

<<http://www.ucitelske-listy.cz/2010/04/sedm-klicovych-kompetenci-ucitele.html>>.

Spilková, V. a kol.: *Současné proměny vzdělávání učitelů*, Brno, Paido 2004, ISBN 80-7315-081-6.

SPIPKOVÁ, V., VAŠUTOVÁ, J. a KOL.: *Učitelská profese v měnících se požadavcích na vzdělávání (Výzkumný záměr, Úvodní teoreticko-metodologické studie)*, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta 2008, ISBN 978-80-7290-384-9.

STRACHOTA, K.: „Snažíme se ovlivnit generace náctiletých.“, dostupné z WWW: <<http://jandajakub.blog.respekt.ihned.cz/c1-57993150-karel-strachota-snazime-se-ovlivnit-generace-nactiletých>>.

Studenti se učí kriticky myslet a diskutovat. I díky dokumentům, dostupné z <WWW:<http://old.clovekvtsni.cz/index2.php?parent=&sid=&id=329&idArt=1685>>.

ŠPIRKO, M.: *David Drahonínský, Dokumentární film – portrét*, Bakalářská práce, Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mediálních studií a žurnalistiky, Brno 2008.

ŠVEJCAR, S., STRÍLKOVÁ, K., ŠÍMOVÁ, B.: *Učitelský zápisník*, Jeden svět na školách, 2009, ISBN: 978-80-86961-77-4.

Témata globálního rozvojového vzdělávání, dostupné z WWW:

<<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvA.pdf>>.

Učitel v komplexu globální výchovy, dostupné z WWW: <<http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/uitel-v-komplexu-globln-vchovy.html>>.

WOJTALIK, M.: *Témata GRV v českém kontextu*, dostupné z WWW:

<http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_37.pdf>.

Zahraniční pomoc EU, dostupné z WWW:

<<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/zahranicni-pomoc-eu-finance-system-7212.html#!>>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek č. 1
Zdroj: <http://www.hzmre.com>, [online], [cit. 24. 9. 2012], dostupné z WWW: <<http://www.hzmre.com/alphabet/greeley.htm>>.
- Obrázek č. 2
Zdroj: <http://www.movieposterdb.com>, [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW: <<http://www.movieposterdb.com/poster/20372554>>.
- Obrázek č. 3
Zdroj: <http://www.behance.net>, [online], [cit. 26. 3. 2013], dostupné z WWW: <<http://www.behance.net/gallery/Nanook-of-the-North-DVD-Cover/4629959>>.

SEZNAM SCHÉMAT

- Schéma č. 1

Zdroj: Nádvorník, O., Volfová, A.: *Společný svět. Člověk v tísní – společnost při ČT*, o.p.s., Praha, 2004, ISBN 80-903510-0-X, str. 15.

- Schéma č. 2

Zdroj: www.deep.org, dostupné z WWW:

<<http://www.deeep.org/dear-definitions.html>>.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 – Dotazník
- Příloha č. 2 - Rozhovor s Karlem Strachotou

Milí studenti,

tento dotazník je určen pro vás, kteří studujete obory programu Učitelství pro střední školy. Všechny informace získané z dotazníků budou použity v diplomové práci, jejímž cílem je představit možnosti využití dokumentárního filmu jako metody globálního rozvojového vzdělávání a zjistit postoje, znalosti a připravenost budoucích středoškolských pedagogů na globální rozvojové vzdělávání a zkušenosti s jeho zprostředkováním dokumentárním filmem. Dotazník je anonymní a nezabere vám víc než deset minut. Předem děkuji za váš čas,

Alžběta Doležalová.

Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů a podobností mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích v oblasti sociální, ekonomické, politické, kulturní, environmentální a dalších.

Pohlaví: Muž/žena

Věk:

Vysoká škola:

Studijní obor:

Ročník:

Znalosti

- 1) Vypište, jakými tématy se globální rozvojové vzdělávání zabývá.

.....
.....
.....

- 2) Napište, jaké znáte cíle globálního rozvojového vzdělávání.

.....
.....
.....

3) V jakých předmětech je podle vás vhodné zabývat se globálními rozvojovými tématy? Vypište.

.....
.....
.....

4) Vypište, jaké strategie se v rámci globálního rozvojového vzdělávání dají využít.

.....
.....
.....

Postoje

5) Připadá vám globální rozvojové vzdělávání důležité? Proč?
Ano/ ne/ nevím

.....
.....
.....

6) Vnímáte využití dokumentárního filmu ve výuce globálního rozvojového vzdělávání pozitivně?
Ano/ne/nevím

7) V čem spatřujete výhody dokumentárního filmu v globálním rozvojovém vzdělávání?

.....
.....
.....

8) V čem spatřujete nevýhody dokumentárního filmu v globálním rozvojovém vzdělávání?

.....
.....
.....

9) Která témata globálního rozvojového vzdělávání jsou dle vašeho názoru nejdůležitější?

.....
.....
.....

10) Je podle vás dokumentární film v globálním rozvojovém vzdělávání využíván dostatečně?

Ano/ ne/ nevím

Zkušenosti

11) Setkali jste se během vysokoškolského studia s tématem globálního rozvojového vzdělávání?

Ano-7 a vícekrát/ Ano-3-6x/ Ano 1-2x/ ne/ nevím

12) Vzdělávali jste se někdy sami v oblasti globálních rozvojových témat prostřednictvím dokumentárního filmu?

Ano-7 a vícekrát/ Ano-3-6x/ Ano 1-2x/ ne/ nevím

13) Chtěli byste do své výuky globální rozvojové vzdělávání zařadit?

Ano/ ne/ nevím

14) Budete v něm využívat i dokumentární film?

Ano/ ne/ nevím

Jeden Svět na školách

15) Znáte projekt Jeden svět na školách?

Ano/ ne/

16) Zúčastnili jste se ho někdy?

Ano/ ne/ nevím

17) Líbí se vám tento projekt?

Ano/ ne

18) Chtěli byste se jako budoucí pedagogové do projektu začlenit?

Ano/ ne/ nevím

V čem spatřujete největší výhody a nevýhody dokumentárního filmu v globálním rozvojovém vzdělávání?

Za hlavní výhodu dokumentárních filmů považuji to, že mohou zprostředkovat autentické příběhy konkrétních lidí. Formou, která je „audiovizuální generaci“ blízká. Samozřejmě je důležitý výběr konkrétních titulů, při němž je potřeba zohlednit řadu kritérií, například věk žáků, formu zpracování atd. Filmy by rozhodně neměly být manipulativní. Proti mysli mě osobně je využívání emocí, které film vyvolá, k bezprostřednímu fundraisingu.

K nevýhodám:

Mladí lidé jsou citliví na to, když mají pocit, že jsou k něčemu tlačeni, že nemají prostor se rozhodnout. Příliš apelativní, tupě aktivistické filmy, je mohou odradit.

A malý dovětek:

Dokumentární film má vždy své tvůrce. Ti mají nějaký názor. Od žáků základních i středních škol často zaznívá, že dokument je vždycky objektivní, že když je něco v dokumentu, tak to je pravda. Tak to není a je potřeba na to diváky upozorňovat.

Jak hodnotíte vývoj využívání dokumentárních filmů ve výuce na (středních) školách v ČR? Jsou zde dokumenty využívány dostatečně? Dají se považovat za standardní výukovou pomůckou?

Každoročně přibývá škol (středních i základních), které filmy ve výuce využívají. Takže se nejen dokumentární filmy, ale i další audiovizuální materiály, dají považovat za běžnou pomůcku.

Z brožury, kterou jsme vydali u příležitosti desetileté existence Jednoho světa na školách, je zřejmý obrovský nárůst počtu pedagogů pracujících s filmem i jisté milníky.

Umí pedagogové na českých středních školách dokumentární filmy ve výuce využívat? Jaké jsou podle Vás jejich nedostatky a silné stránky?

Nechci generalizovat. Někteří ano, jiní méně. Od samého začátku našeho vzdělávacího programu se snažíme nabízet pedagogům takové materiály, s kterými se jim bude dobře pracovat. Tj. klademe důraz na jejich praktickou využitelnost. Nelze očekávat, že se „běžný“ pedagog bude „nořit“ do obsáhlých studií atd.

Jaká je úroveň přípravy budoucích středoškolských učitelů na využívání dokumentárních filmů ve výuce a jaká by podle Vás měla být? Jak se vyvíjela a vyvíjí? Co je možné v tomto ohledu zlepšit?

S audiovizuálními materiály by se měli učit pracovat budoucí pedagogové již během svých studií. Proto nabízíme naše kurzy jednotlivým pedagogickým fakultám a na některých již několik let běží.

V přípravě budoucích pedagogů dlouhodobě chybí mediální, resp. audiovizuální vzdělávání. K tomu, aby mohli zvyšovat audiovizuální gramotnost svých žáků, takové vzdělávání potřebují. Což platí i pro další vzdělávání v této oblasti během pedagogické praxe.

Jakou má dokumentární film ve výchově a výuce perspektivu, jak vidíte jeho budoucnost?

Jedním slovem velkou. Proto jsme letos spustili nový portál, popis je v příloze.

SOUHLAS K PŮJČOVÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE:

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne

.....

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	č. karty	ISIC	Bydliště	Datum